

ARCHEOLOGISCHE EVALUATIE VAN HET BODEMARCHIEF TER HOOGTE VAN HET DORPSPLEIN TE VOSSEM (TERVUREN) (PROV. VLAAM-BRABANT)

DOSSIERNR. TRV3014

VERSLAG VAN RESULTATEN

ABO Archeologische Rapporten 1026

Rapport opgemaakt door: Bénédicte Cleda

Kontichsesteenweg 38

B-2630 Aartselaar

september 2019

Dossiernr. 26400.R.01 (intern)

Dossiernr. TRV3014 (extern)

Projectcode OE: 2019H2

COLOFON

Titel

Archeologische evaluatie van het bodemarchief ter hoogte van het Dorpsplein te Vossem (Tervuren)
(Prov. Vlaams-Brabant).

Auteur

Bénédicte Cleda

Projectnummer

- 26400 (intern)
- TRV3014 (extern)
- 2019H2 (Agentschap Onroerend Erfgoed)

Plaats en Datum

Aartselaar, september 2019

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 1026

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Template

Versies		
<i>Versie</i>	<i>Datum</i>	<i>Status</i>
v0	13/08/2019	Interne draft
v1	29/08/2019	Externe draft/Definitieve versie
v2	5/09/2019	Externe draft/Definitieve versie

Projectteam	
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
Projectleider	Bénédicte Cleda
Business Unit Manager	Toon Moeskops
Kwaliteitscontrole	Anouk Van der Kelen
General Director	Patrick Hambach

INHOUD

DEEL 1	Verslag van resultaten	8
1	Inleiding	8
1.1	Administratieve gegevens	8
1.2	Doel van het onderzoek.....	8
1.3	Aanleiding van het onderzoek	9
1.4	Afbakening onderzoeksgebied	10
1.5	Onderzoeksstrategie.....	13
2	Aard van de bedreiging.....	14
2.1	Huidige situatie.....	14
2.2	Toekomstige situatie	28
3	Assessmentrapport: landschappelijke analyse.....	45
3.1	Topografische situering	45
3.2	Bodemkundige situering.....	49
4	Assessmentrapport: archeologische voorkennis.....	56
4.1	Historische situering	57
4.2	Inventarissen onroerend erfgoed.....	57
4.3	Cartografische bronnen.....	64
4.4	Recente landschapsveranderingen	69
5	Besluit	72
5.1	Interpretatie en datering.....	72
5.2	Inschatting potentieel tot kennisvermeerdering	73
6	Samenvatting.....	74
7	Kwaliteitscontrole en ondertekening.....	76
8	Bibliografie.....	77
8.1	Literaire bronnen.....	77
8.2	Websites	77

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Gewestplan met aanduiding van het onderzoeksgebied.....	10
Figuur 2: Luchtfoto, middenschale winteropnamen, 2018, met aanduiding van het onderzoeksgebied.	11
Figuur 3: GRB met aanduiding van het onderzoeksgebied.	12
Figuur 4: Kadasterkaart met weergave van het onderzoeksgebied.....	12
Figuur 5: Foto van het Dorpsplein (Initiatiefnemer 2019).	15
Figuur 6: Foto van het Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).....	16
Figuur 7: Foto van het Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).....	17
Figuur 8: Foto van de voetweg nr. 23 (Bron: Initiatiefnemer 2019).	18
Figuur 9: Foto van de voetweg nr. 23 (Bron: Initiatiefnemer 2019).	19
Figuur 10: Foto van de waterloop de Voer (Bron: Initiatiefnemer 2019).	20
Figuur 11: Foto van de achtertuinten van de huizen langs het Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	21
Figuur 12: Foto van de achtertuinten van de huizen langs het Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	22
Figuur 13: Foto van de achtertuinten van de huizen langs het Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	22
Figuur 14: Foto van achtertuinten van de huizen langs het Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019). .	23
Figuur 15: Foto van achtertuinten van de huizen langs het Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019). .	23
Figuur 16: Foto van achtertuinten van de huizen langs het Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019). .	24
Figuur 17: Inplantingsplan bestaande toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	25
Figuur 18: Grondplan riolering bestaande toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	26
Figuur 19: Grondplan wegenis bestaande toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	27
Figuur 20: Inplantingsplan nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	30
Figuur 21: Grondplan riolering nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	31
Figuur 22: Grondplan wegenis nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	32
Figuur 23: Dwarsprofiel 1 nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	33
Figuur 24: Dwarsprofiel 2 nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	34
Figuur 25: Dwarsprofiel 3 nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	35
Figuur 26: Typedwarsprofiel A nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	36
Figuur 27: Typedwarsprofiel B nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	37
Figuur 28: Typedwarsprofiel C nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	38
Figuur 29: Typedwarsprofiel D nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	39
Figuur 30: Lengteprofiel DWA nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	40
Figuur 31: Lengteprofiel RWA 1 nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	41
Figuur 32: Lengteprofiel RWA 2 nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	42
Figuur 33: Grachtbeschoeiing nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	43
Figuur 34: Overstortconstructie nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).	44
Figuur 35: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.....	45
Figuur 36: Luchtfoto met aanduiding van het onderzoeksgebied. De nummers corresponderen met de hoogteprofielen die in figuur 37 - 40 worden weergegeven.	46
Figuur 37: Hoogteprofiel 1, van noordwest naar zuidoost.	46
Figuur 38: Hoogteprofiel 2, van westzuidwest naar oostnoordoost.....	46
Figuur 39: Hoogteprofiel 3, van noordwest naar zuidoost.	47
Figuur 40: Hoogteprofiel 4, van westzuidwest naar oostnoordoost.....	47
Figuur 41: DHM met waterlopen en aanduiding van het onderzoeksgebied.	48

Figuur 42: Skyview met aanduiding van het onderzoeksgebied.....	48
Figuur 43: Gedigitaliseerde bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.....	49
Figuur 44: Gedigitaliseerde Quartair geologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied..	50
Figuur 45: Quartair geologische sequentie ter hoogte van het lijntracé en de werkzone (profieltype 2 en 3a) (Bron: Geopunt 2019).....	51
Figuur 46: Boringen ter hoogte van het onderzoeksgebied.....	52
Figuur 47: Gedigitaliseerde Tertiair geologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied....	53
Figuur 48: GRB en bodemerosiekaart per perceel 2019, met aanduiding van het onderzoeksgebied.	54
Figuur 49: Bodembedekkingskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.....	55
Figuur 50: Vastgesteld bouwkundig erfgoed, beschermde monumenten en beschermd dorpsgezicht, weergegeven op het GRB, met aanduiding van het onderzoeksgebied (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2019).	58
Figuur 51: DHM 1m met aanduiding van de CAI-locaties in de nabije omgeving van het onderzoeksgebied (Bron: Centrale Archeologische Inventaris augustus 2018).	60
Figuur 52: GRB met bekrachtigde archeologienota's en nota's in de nabije omgeving van het onderzoeksgebied (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2019).	61
Figuur 53: Fricxkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.	64
Figuur 54: Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.	65
Figuur 55: Ferrariskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.	66
Figuur 56: Atlas der Buurtwegenkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.	67
Figuur 57: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied.	68
Figuur 58: Vandermaelenkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.....	69
Figuur 59: Orthofotomozaïek (kleinschalige zomeropname uit 1971) met weergave van het onderzoeksgebied.	70
Figuur 60: Orthofotomozaïek (kleinschalige zomeropnamen genomen 12-07-1990) met weergave van het onderzoeksgebied.	70
Figuur 61: Orthofotomozaïek (grootschalige winteropname genomen 3-04-2014) met weergave van het onderzoeksgebied.....	71
Figuur 62: GRB met weergave van de zone die wordt vrijgegeven (voetweg nr. 23) en van de zones die geadviseerd wordt voor vervolgonderzoek (Dorpsplein en terrein werkzone).	75

LIJST VAN TABELLEN

Tabel 1: Huidige en toekomstige rioleringen met diameter, diepte en breedte aanlegseuven (Bron: Initiatiefnemer 2019)	28
Tabel 2: Geraadpleegde bronnen (Cartesius 2019; Geopunt 2019; Geoportaal 2019).	56
Tabel 3: Locatie van het vastgesteld bouwkundig erfgoed en beschermde monumenten in de nabije omgeving (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2019).....	59
Tabel 4: Alle CAI-meldingen binnen een straal van ca. 500 m (Bron: Centrale Archeologische Inventaris augustus 2018).	61
Tabel 5: Andere archeologische bronnen in de buurt van het onderzoeksgebied (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2019).	62

DEEL 1 VERSLAG VAN RESULTATEN

1 INLEIDING

1.1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode	Onroerend Erfgoed: 2019H2
ISSN-nummer	2406-3940
Erkend Archeoloog	ABO nv
Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2017/00167
Naam + adres onderzoeksgebied	
- Straat + nr.:	Dorpsplein 9-25
- Postcode:	3080
- Fusiegemeente:	Tervuren
- Land:	België
Lambertcoördinaten (1972, EPSG:31370)	xMin, yMin: 163327,85 - 169372,18 xMax, yMax: 163473,16 - 169294,92
Kadaster	
- Gemeente:	Tervuren
- Afdeling:	Afdeling 3
- Sectie:	- B
- Percelen:	- Openbaar domein - 301H, 296N, 294R, 292H, 292M, 293K, 293L, 290H, 291V, 291Y
Onderzoekstermijn	September 2019
Thesaurus	Bureauonderzoek, Tervuren, Dorpsplein, Sint-Pauluskerk, natte gronden, volle en late middeleeuwen, nieuwe tijd, deels vrijgave, deels vervolgonderzoek

1.2 DOEL VAN HET ONDERZOEK

Het doel van de archeologienota is nagaan in welke mate het archeologisch bodemarchief bedreigd wordt door een nakende ingreep in de bodem. Het onderzoek heeft drie objectieven. Ten eerste wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van de site. Ten tweede wordt nagegaan welke bewaring we kunnen verwachten van deze archeologische resten en wat de impact van de geplande ingreep in de bodem zal zijn op deze mogelijk aanwezige resten. Ten derde wordt bekeken wat het potentieel tot kennisvermeerdering is.

De gegevens voor deze analyse worden gehaald uit bestaande en ontsloten landschappelijke, bouwkundige en archeologische inventarissen en kaarten in combinatie met de plannen geleverd door de initiatiefnemer. Op basis van de resultaten van dit onderzoek zal een advies worden geformuleerd voor eventueel archeologisch vervolgonderzoek, *in situ* bewaring of vrijgave van het terrein.

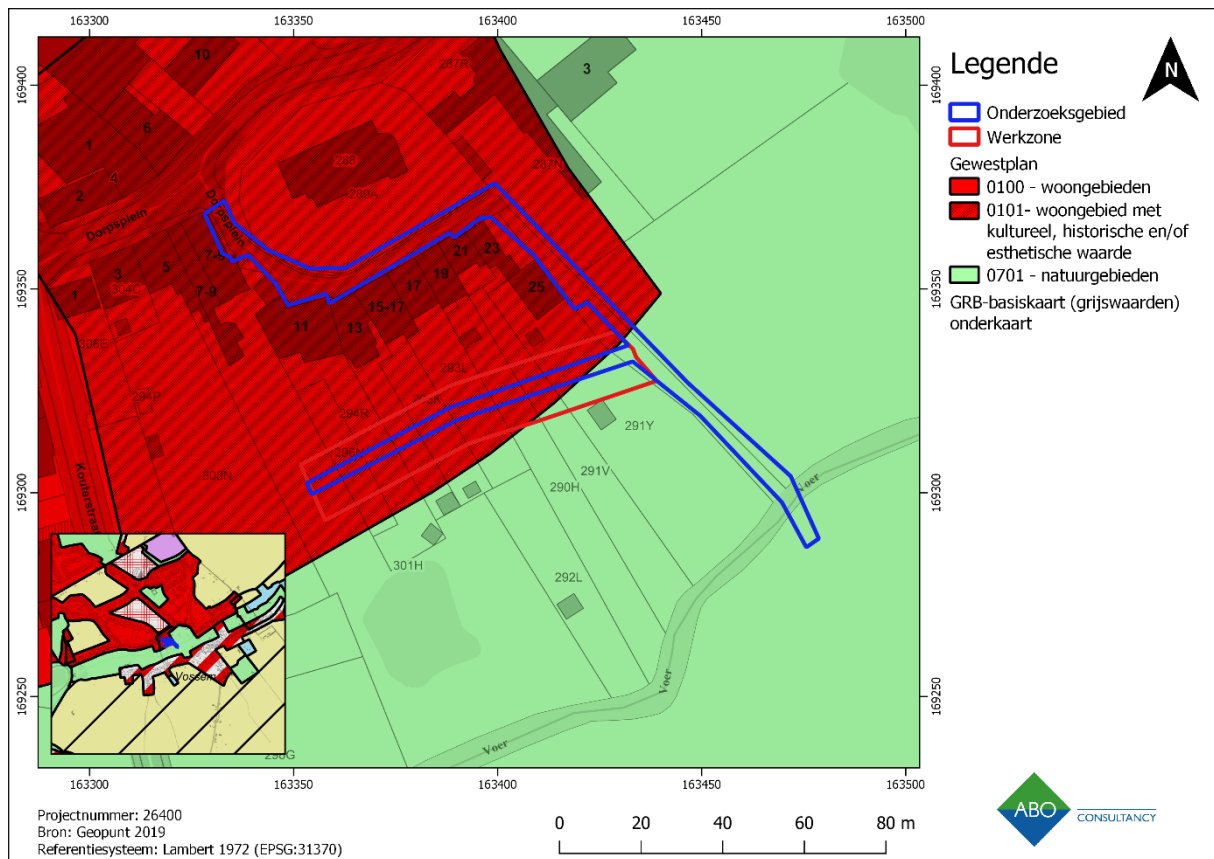
1.3 AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

Deze archeologienota kwam tot stand in opdracht van de initiatiefnemer naar aanleiding van de aanleg van een nieuwe regenwaterafvoer (RWA) en droogweerafvoer (DWA), voor de aanvraag van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen. Het project omvat de afkoppeling van de woningen Dorpsplein 9 tot en met 25.

Het project voorziet hierbij in onderstaande stedenbouwkundige handelingen:

1. Realisatie van een afvalwaterriolering in de tuinzone van de woningen Dorpsplein 9-25.
2. Realisatie van een hemelwaterriolering onder de wegnis van het Dorpsplein en een nieuwe grachtenconstructie langs de Voetweg richting Voer.
3. Plaatselijk wegherstel van het Dorpsplein en de voetweg nr. 23 in functie van de aanleg van de riolering.
4. Tijdelijke inrichting van een werkzone aan weerszijden van de nieuwe riolering in de achtertuinen van de huizen langsheen het Dorpsplein.

De aanleg van de nieuwe DWA-riolering zal grotendeels op privaat domein gebeuren. De nieuwe RWA-riolering zal aangelegd worden binnen openbaar domein. Dit privaat domein en dit openbaar domein zijn gelegen binnen woongebied met cultureel, historisch en/of esthetische waarde en in natuurgebied (Figuur 1).

Figuur 1: Gewestplan met aanduiding van het onderzoeksgebied.

De geplande bouwwerken en de bijhorende graafwerken worden beschouwd als een ingreep in de bodem. Het onderzoeksgebied is noch volledig buiten woon- of recreatiegebied, noch in een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt en noch in een archeologische zone gelegen. Doordat de geplande werken aan de lijninfrastructuur (ca. 279 en ca. 1.400 m²) en de totale bodemingrepen (ca. 2.670 m²) plaatsvinden buiten het bestaande gabarit en de grenswaarde van 1.000 m² overschrijden, de oppervlakte van de percelen waarop de ingreep betrekking heeft de 3.000m² overschrijdt, moet er in het kader van het Onroerend Erfgoeddecreet, voorafgaand aan een bouwvergunning, een archeologienota worden opgemaakt om het archeologisch potentieel te evalueren (art. 5.4.1. Onroerend Erfgoeddecreet). Gezien het tracé gedeeltelijk over een openbare weg loopt, is onderzoek met ingreep in de bodem voorlopig niet mogelijk. Hierbij wordt bijgevolg een archeologienota opgemaakt op basis van bureauonderzoek.

Daarom moet er in het kader van het Onroerend Erfgoeddecreet, voorafgaand aan een omgevingsvergunning, een archeologienota worden opgemaakt om het archeologisch potentieel van de site te evalueren (art. 5.4.1. Onroerend Erfgoeddecreet). Het bureauonderzoek moet uitwijzen of een onderzoek met ingreep in de bodem mogelijk en wenselijk is voor het projectgebied.

1.4 AFBAKENING ONDERZOEKSGBIED

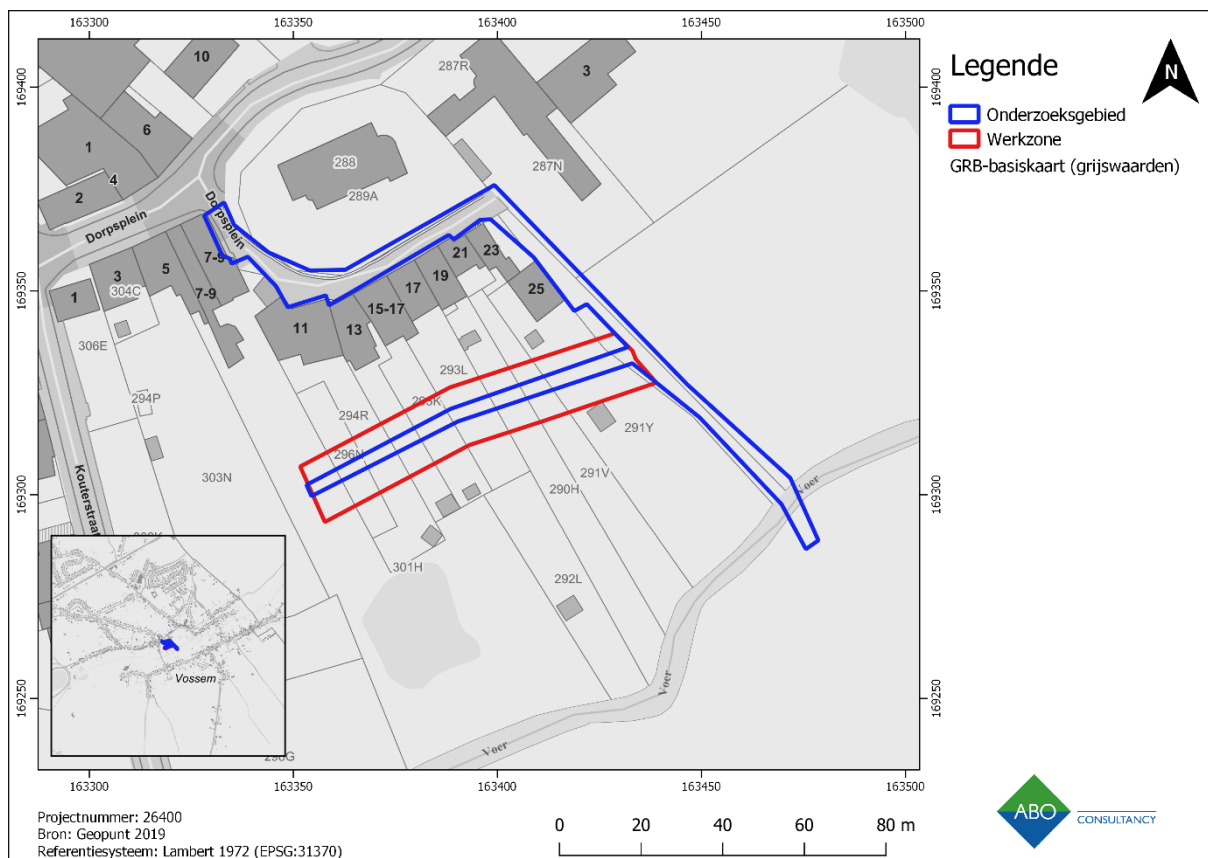
Het onderzoeksgebied bevindt zich in Vossem, een deelgemeente van Tervuren in de provincie Vlaams-Brabant (Figuur 2 – 4). De aanleg van de RWA-riolering voor regenwater zal gebeuren op openbaar domein ter hoogte van het Dorpsplein en ter hoogte van voetweg nr. 23 worden nieuwe grachten gerealiseerd. De werken omvatten ook de aanleg van een DWA-riolering voor afvalwater op openbaar domein ter hoogte van het zuidelijk deel van voetweg nr. 23 en in een tuinzone over de volgende percelen:

- 3de afdeling sectie B nr. 301 H
- 3de afdeling sectie B nr. 296 N
- 3de afdeling sectie B nr. 294 R
- 3de afdeling sectie B nr. 292 H
- 3de afdeling sectie B nr. 293 K
- 3de afdeling sectie B nr. 293 L
- 3de afdeling sectie B nr. 290 H
- 3de afdeling sectie B nr. 291 V
- 3de afdeling sectie B nr. 291 Y

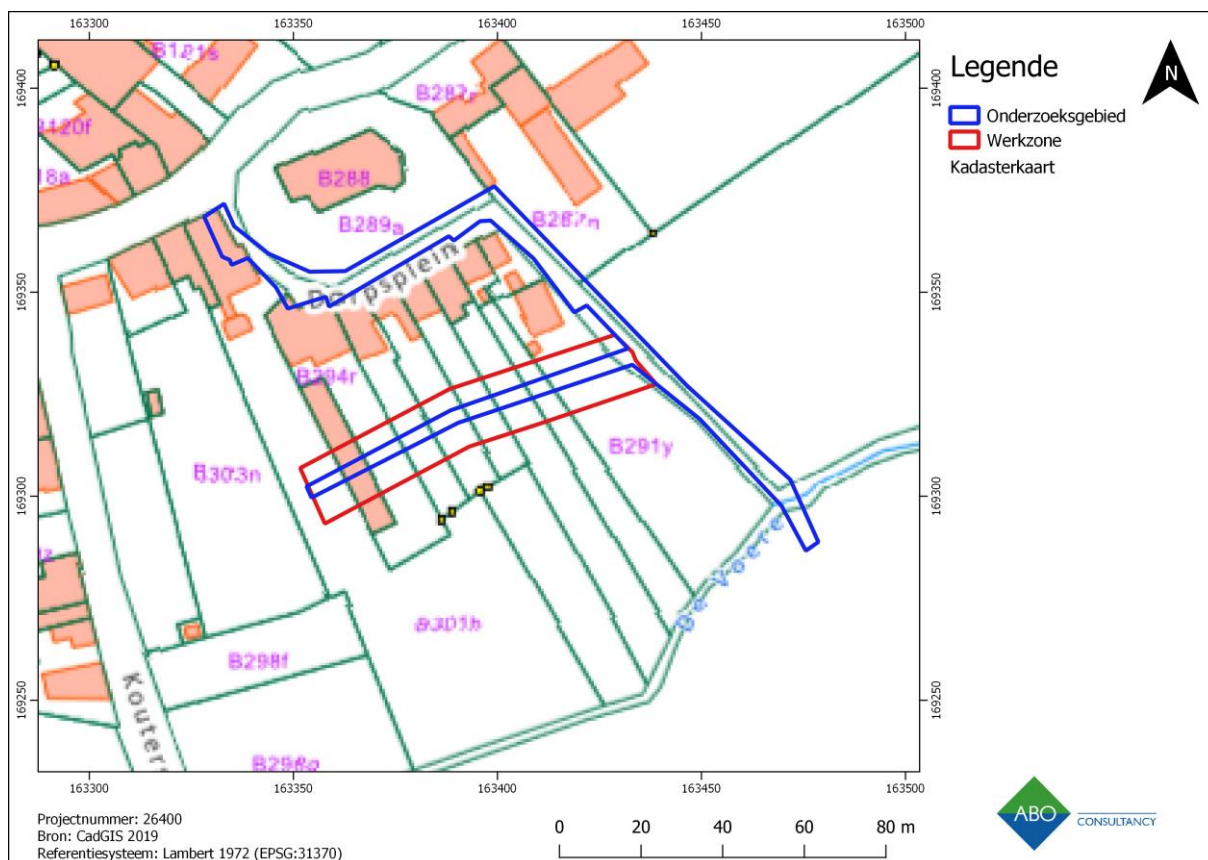
De lengte van het tracé bedraagt ongeveer 279 m. Langs de voetweg richting de Voer worden de bestaande grachten geherprofileerd. Er wordt een volledige heraanleg voorzien van de bestaande wegeis. In het kader van de uitvoering van de rioleringswerken wordt er een tijdelijke werkzone voorzien langs de nieuwe riolering op voornoemde percelen van ca. 1.270 m². De totale oppervlakte van de werken bedraagt ca. 2.670 m².

Figuur 2: Luchtfoto, middenschallig winteropnamen, 2018, met aanduiding van het onderzoeksgebied.

Figuur 3: GRB met aanduiding van het onderzoeksgebied.

Figuur 4: Kadasterkaart met weergave van het onderzoeksgebied.

1.5 ONDERZOEKSSTRATEGIE

De volgende twee stappen worden ondernomen om een archeologisch verwachtingsprofiel op te stellen:

- 1) Een analyse van de bestaande en ontsloten landschappelijke gegevens plaatst het studiegebied in een breder landschappelijk kader (hfst. 3). Hiertoe worden zowel kaartmateriaal als literaire bronnen geconsulteerd.
- 2) Een analyse van de bestaande en ontsloten historische en archeologische gegevens geeft inzicht in het archeologisch potentieel van het studiegebied (hfst 4). Hierbij worden voornamelijk inventarissen onroerend erfgoed en historische kaarten geraadpleegd.

Het archeologisch verwachtingsprofiel wordt vervolgens geconfronteerd met de aard van de geplande werken teneinde de impact van deze werken te bepalen en een advies te formuleren.

2 AARD VAN DE BEDREIGING

2.1 HUIDIGE SITUATIE

De hier getoonde ontwerpplannen voor de huidige situatie werden aangeleverd door de opdrachtgever. Ze zijn als bijlagen meegegeven op groot formaat om zodoende de leesbaarheid ervan te kunnen garanderen (Figuur 17 - 19).

Het Dorpsplein en de voetweg nr. 23 zijn reeds verharde gemeentewegen. Het Dorpsplein rondom de Sint-Pauluskerk is een weg in een kasseiverharding met langs de tuinmuur van de kerk een boordsteen in natuursteen van ca. 20 cm dik en een geasfalteerde strook. De kasseiverharding bestaat uit kasseien bovenop een steenslagfundering tot ca. 70 cm-MV. De geasfalteerde strook is gefundeerd op steenslag en fijn zand tot ca. 50 cm-MV. Het voetpad langsheen de woningen bestaat uit een verharding van betonstraatstenen en een onderfundering tot ca. 40 cm-MV (Figuur 5 - 7). De voetweg nr. 23 waarlangs het tracé zal lopen is een smal wandelpad aangelegd in dolomiet bovenop een onderfundering tot ca. 25 cm-MV, met aan beide kanten van de weg een haag. Langs één kant van de weg is er een gracht (Figuur 8 - 10). De achtertuinen van de huizen langs het Dorpsplein waar de riolering komt te liggen en waar de werkzone wordt aangelegd, zijn lange, smalle privépercelen (Figuur 11 - 16). In de huidige situatie wordt alle huishoudelijke afvalwater bovengronds afgevoerd. Er zijn dus geen rioleringen onder het Dorpsplein. Wel zijn er bestaande grachten langs de voetweg nr. 23 die uitmonden in de Voer en die zullen heraangelegd worden zodat deze kunnen instaan voor de buffering en infiltratie van het hemelwater. Op basis van het kadasterplan lijken er misschien bijgebouwen te staan in de tuinzone.

Figuur 5: Foto van het Dorpsplein (Initiatiefnemer 2019).

Figuur 6: Foto van het Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

Figuur 7: Foto van het Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

Figuur 8: Foto van de voetweg nr. 23 (Bron: Initiatiefnemer 2019).

Figuur 9: Foto van de voetweg nr. 23 (Bron: Initiatiefnemer 2019).

Figuur 10: Foto van de waterloop de Voer (Bron: Initiatiefnemer 2019).

Figuur 11: Foto van de achtertuinen van de huizen langs het Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

Figuur 12: Foto van de achtertuinen van de huizen langs het Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

Figuur 13: Foto van de achtertuinen van de huizen langs het Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

Figuur 14: Foto van achtertuinen van de huizen langs het Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

Figuur 15: Foto van achtertuinen van de huizen langs het Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

Figuur 16: Foto van achtertuinen van de huizen langs het Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

Figuur 18: Grondplan riolering bestaande toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

Figuur 19: Grondplan wegenis bestaande toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

2.2 TOEKOMSTIGE SITUATIE

De ontwerpplannen voor de toekomstige situatie die zijn aangeleverd door de initiatiefnemer, zijn als bijlagen van dit document toegevoegd (Figuur 20 - 34). De dieptes van de rioleringen die op deze plannen zijn weergegeven zijn exclusief de fundering. Om de uit te graven diepte te bepalen dient hier ca. 50 cm bij opgeteld te worden. De dieptes van de rioleringen die in dit onderzoek worden genoemd staan voor de BOK (binnenkant-onderkant van de buis), tenzij anders vermeld.

2.2.1 AANLEG RIOLERING

Langsheen het tracé is nog geen riolering aanwezig. Voor de afwatering van de verharding van het Dorpsplein en voor de afkoppeling van de woningen langsheen het Dorpsplein worden de voorste dakhelften via een nieuwe RWA-leiding in de rijweg afgeleid naar de bestaande gracht langs het voetpad richting de Voer, waar de gracht in de Voer uitmondt. Het hemelwater zal door behulp van overstortconstructies opgestuwd worden in de riolering en de verschillende grachtdelen. Er zullen langs de verharding van het Dorpsplein straatkolken geplaatst worden die aangesloten worden op de nieuwe RWA-riolering. Er wordt geen knijpopening voorzien in de overstortconstructies zodat er ook kan ingezet worden op infiltratie. Aan de achterzijde van de woningen zal het hemelwater ofwel ter plaatse infiltreren of via de bestaande gracht naar de Voer afgeleid worden.

Er zal een nieuwe DWA-riolering op voldoende grote diepte worden aangelegd in de verschillende tuinen van de huizen langsheen het Dorpsplein zodat er een minimum aan hinder kan gevormd worden voor het perceel. Voor de exacte ligging van de DWA-riolering werd er rekening gehouden met de bijgebouwen in de verschillende tuinen. Al het verzamelde afvalwater binnen het projectgebied zal via de nieuw aangelegde DWA-riolering aansluiten op de bestaande Aquafin collector langs de Voer. Het volledige projectgebied zal gravitair aangesloten worden op de bestaande collector. De RWA-leiding 315 mm wordt met PVC-buizen aangelegd en komt tussen ca. 1,10 en 1,20 m-MV te liggen en de DWA-leiding 250 mm tussen ca. 1,30 en 2,60 m-MV. De aanleg sleuf van de RWA zal ca. 1,30 m breed zijn en van de DWA ca. 1,25 m breed (Tabel 1).

Straat	Huidige situatie	Toekomstige situatie	Toekomstige diameter buizen	Toekomstige diepte aanleg sleuven	Toekomstige breedte aanleg sleuven
Dorpsplein, Voetweg nr. 23	geen riolering, bestaande grachten	aanleg DWA aanleg RWA	250 mm 315 mm	1,80 tot 3,10 m-MV 1,60 tot 1,70 m-MV	1,25 m 1,30 m

Tabel 1: Huidige en toekomstige rioleringen met diameter, diepte en breedte aanleg sleuven (Bron: Initiatiefnemer 2019)

2.2.2 GRACHTENSTELSEL

Om het hemelwater binnen het projectgebied te bufferen en infiltreren wordt het bestaande grachtenstelsel geoptimaliseerd. De grachten zullen geherprofileerd worden en er wordt in de gracht een grachtbeschoeiing geplaatst. Het grachtenstelsel zal via een overstortconstructie aansluiten op de Voer. De grachten zullen tussen ca. 80 en 100 cm diep worden aangelegd en zullen tussen 1,20 en 1,90 m breed zijn. De beschoeiing zal bestaan uit azobé planken met hoogte 0,1 m en dikte 0,012 m die tot op een diepte van 0,60 m zullen reiken, bovenop azopé palen van 0,07x0,07 m dik met ca. 0,5 m tussen de planken die tot op een diepte van 1,20 m zullen ingezet worden. Dit is niet dieper dan de bestaande grachten.

2.2.3 WERKZONE

Binnen dit project wordt er geen terrein voor grondverbetering voorzien gedurende de rioleringswerken. Door de beperkte hoeveelheid van uitgraving zal de grond van de uitgraving ter plaatse langs het tracé gestockeerd worden binnen de aangeduide werkzone. De teelaarde van deze percelen wordt voorafgaandelijk weggenomen en verzameld op het perceel zelf. De opdrachtnemer zal de nodige maatregelen voorzien om bodemverontreiniging te voorkomen. Na afloop van de werken zullen de percelen terug in oorspronkelijke staat hersteld worden. Hoewel slechts de teelaarde wordt afgegraven, dient hierbij rekening gehouden te worden met compactie van de ondergrond door werfverkeer (ca. 30 cm).

2.2.4 WEGENISWERKEN

Er wordt een volledige heraanleg voorzien van de bestaande wegenis aangezien de riolering zal geplaatst worden onder de bestaande verharding. De heraanleg zal gebeuren volgens de huidige toestand (zelfde profiel, zelfde materiaal, zelfde breedte, ...). Het Dorpsplein wordt heraangelegd in de oorspronkelijke kasseien (13x13x15 cm herbruik) met een variabele breedte tussen de boordstenen. Het voetpad wordt verhoogd aangelegd. Het voetpad wordt van de rijweg gescheiden door middel van een rij kasseien van het formaat 18x13x15 cm. Ook het voetpad zal net als de weg aangelegd worden in gezaagde kasseien met het formaat 13x13x5 cm. De verharding van de rijweg zal rusten op een splitfundering van ca. 15 cm dik, een steenslagfundering van ca. 20 cm dik en een onderfundering van ca. 20 cm dik bovenop geotextiel. De verharding van het voetpad zal op een splitfundering van ca. 15 cm dik, een steenslagfundering van ca. 20 cm dik, bovenop geotextiel liggen. De totale dikte van de rijweg zal dus ca. 70 cm bedragen en van het voetpad ca. 40 cm. Ten zuiden van de Sint-Pauluskerk zal de rijweg ca. 3,65 m breed zijn en het voetpad ca. 1 m breed. Ten westen van de Sint-Pauluskerk zal de rijweg ca. 3,95 m breed zijn en het voetpad ca. 1 m breed. De voetweg nr. 23 richting de waterloop Voer zal heraangelegd worden in een verharding van ternair mengsel voor fiets- en voetpaden van ca. 10 cm dik boven een onderfundering van ca. 15 cm dik bovenop geotextiel. De voetweg langsheen de gracht, zal ca. 1,20 à 2,30 m breed zijn. De voetweg zal hetzelfde uitzicht krijgen als oorspronkelijk.

2.2.5 BESLUIT TOEKOMSTIGE INGEPEN

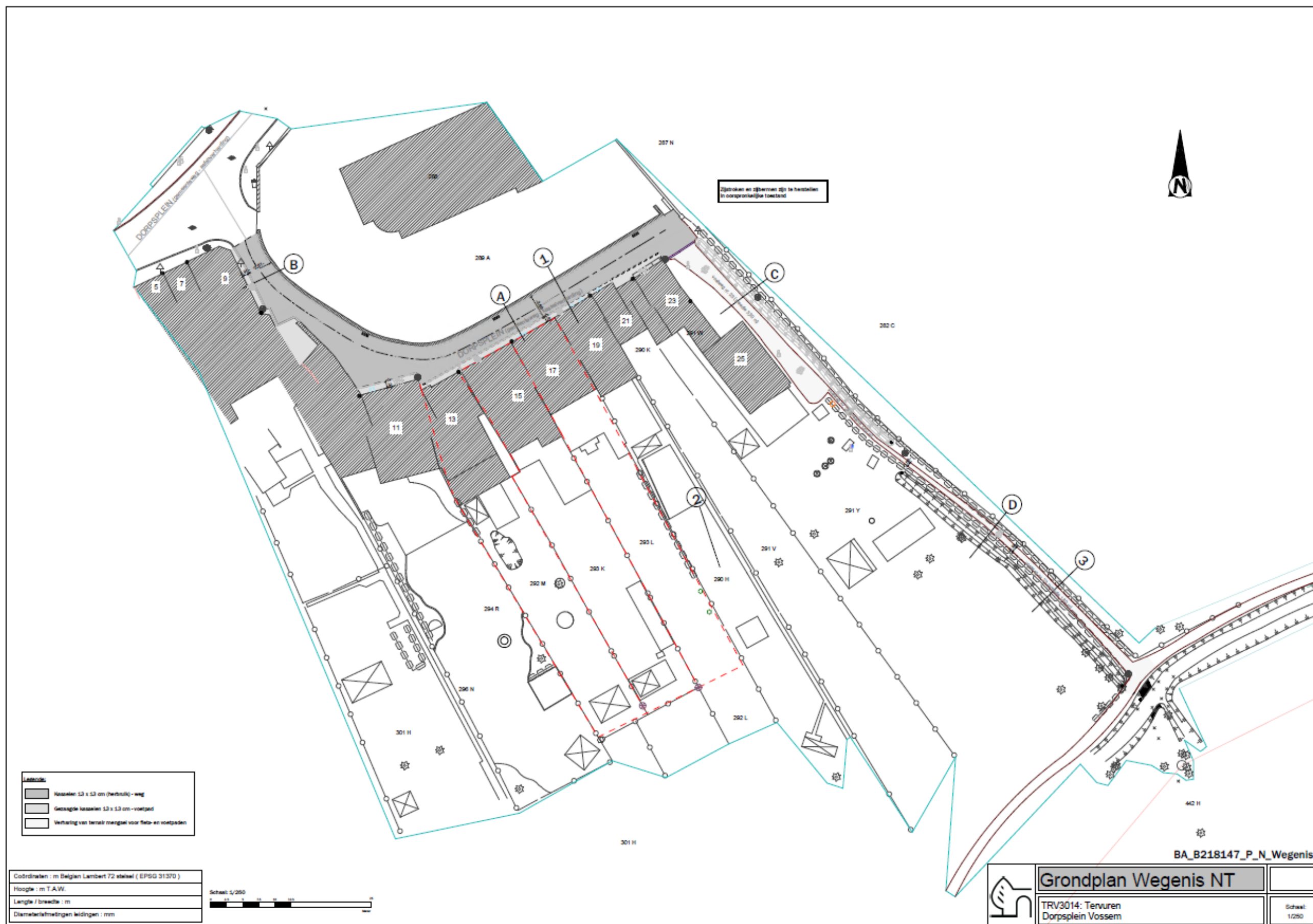
De werkzaamheden zullen de bodem dus gedeeltelijk verstoren. Onder Dorpsplein en Voetweg 23 is nog geen riolering aanwezig. Langs de voetweg nr. 23 zijn er wel reeds bestaande grachten die tot op dezelfde diepte heraangelegd zullen worden. Onder Dorpsplein, in de tuinen van de huizen langs Dorpsplein en onder de voetweg nr. 23 wordt een gescheiden rioleringsstelsel aangelegd waarvan de sleuven van de RWA maximaal op ca. 1,70 en van de DWA op ca. 3,10 m-MV worden aangelegd. De ondergrond zal ter hoogte van de aanleg sleuven van de buizen dus diepgaand verstoord worden. De geherprofileerde grachten zullen de ondergrond tot ca. 100 cm-MV verstoren, maar de heraanleg zal in reeds geroerde grond gebeuren. Er wordt geen terrein voor grondverbetering voorzien. De grond zal slechts beperkt afgegraven en ter plaatse langs het tracé gestockeerd worden. Hierbij dient echter wel rekening gehouden te worden met compactie van de ondergrond door werfverkeer, waarbij een totale verstoring van ca. 70 cm in acht moet genomen worden en waardoor mogelijk aanwezige archeologische lagen toch nog geraakt zouden kunnen worden. De verharding zal tussen ca. 25 en ca. 70 cm-MV worden aangelegd. Dit is niet of nauwelijks dieper dan de bestaande verharding, waardoor de werken in reeds geroerde grond zullen gebeuren.

Figuur 20: Inplantingsplan nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

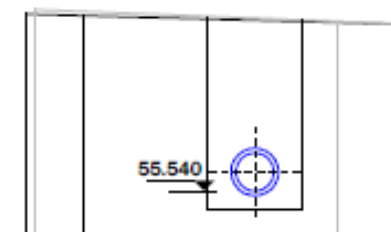

Figuur 21: Grondplan riolering nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

Figuur 22: Grondplan wegenis nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

Schaal : 1/100
Referentiehoogte : 55.000
X 163383.273 -> 163378.499
Y 169356.892 -> 169365.679

Bestaande hoogte	57.403	57.387	57.296
Tussenafstand	3.33 3.44	3.94	6.61 7.28 7.38
Ontworpen hoogte	57.452		57.327
RWA-riolering	55.54		

BA_B218147_PRD_N_DP1

Coördinaten : m Belgian Lambert 72 stelsel (EPSG 31370)
Hoogte : m T.A.W.
Lengte / breedte : m
Diameter/afmetingen leidingen : mm

Dwarsprofiel 1

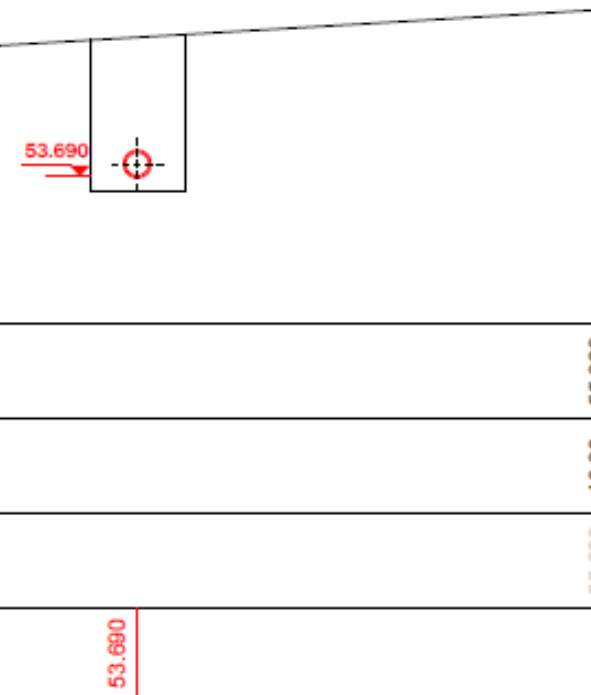
TRV3014: Tervuren
Dorpsplein Vossem

Schaal:
1/100

Figuur 23: Dwarsprofiel 1 nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

Schaal : 1/100
Referentiehoogte : 52.000
X 163405.292 -> 163402.102
Y 169318.801 -> 169328.278

Bestaande hoogte	54.735	54.895	55.323
Tussenafstand	0.00	2.76	10.00
Ontworpen hoogte	54.735	54.895	55.323
DWA-riolering	53.690		

BA_B218147_PRD_N_DP2

Coördinaten : m Belgian Lambert 72 stelsel (EPSG 31370)

Hoogte : m T.A.W.

Lengte / breedte : m

Diameter/afmetingen leidingen : mm

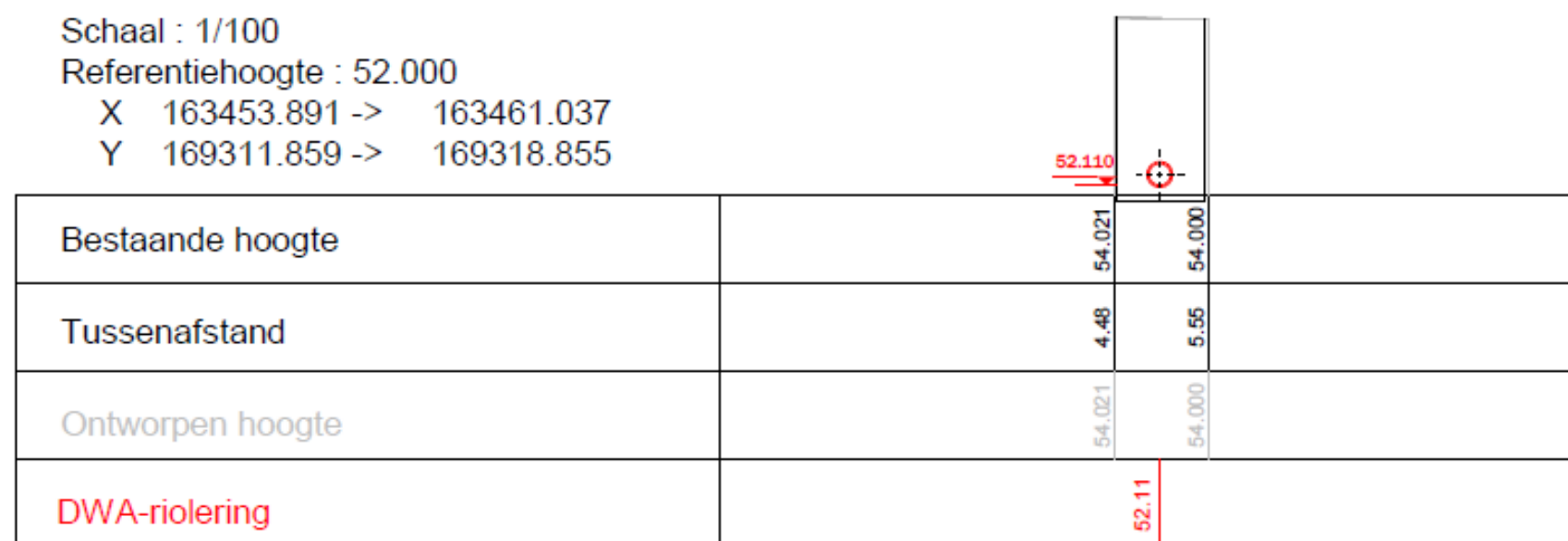
Dwarsprofiel 2

TRV3014: Tervuren
Dorpsplein Vossem

Schaal:
1/100

Figuur 24: Dwarsprofiel 2 nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

Schaal : 1/100
Referentiehoogte : 52.000
X 163453.891 -> 163461.037
Y 169311.859 -> 169318.855

BA_B218147_PRD_N_DP3

Coördinaten : m Belgian Lambert 72 stelsel (EPSG 31370)

Hoogte : m T.A.W.

Lengte / breedte : m

Diameter/afmetingen leidingen : mm

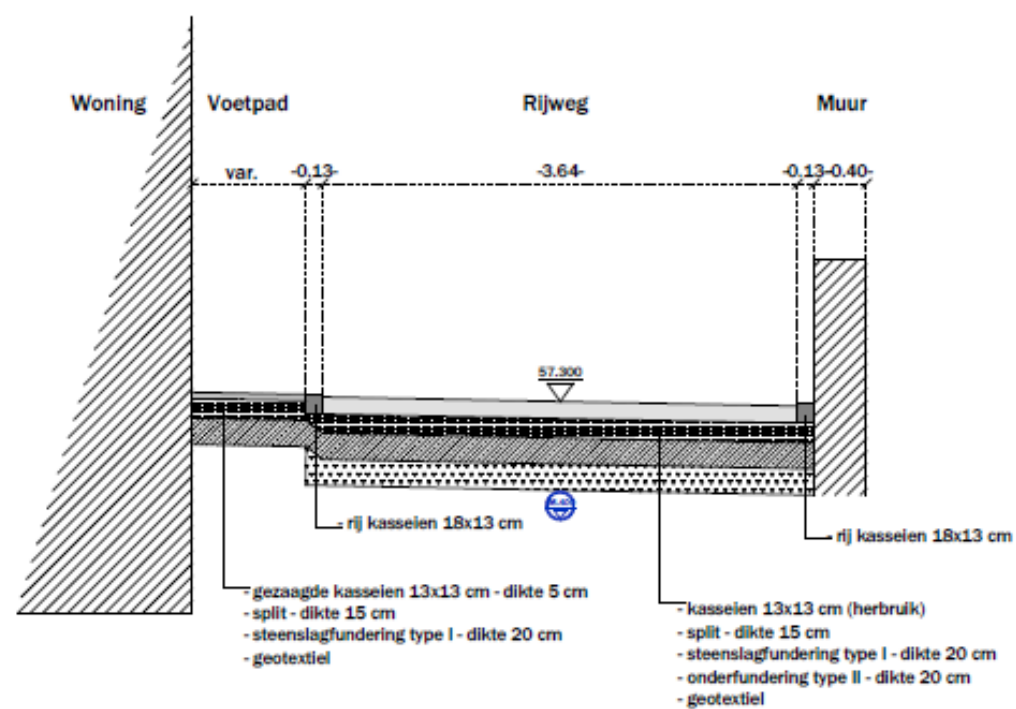

Dwarsprofiel 3

TRV3014: Tervuren
Dorpsplein Vossem

Schaal:
1/100

Figuur 25: Dwarsprofiel 3 nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

BA_B218147_PR_N_TDP1

Coördinaten : m Belgian Lambert 72 stelsel (EPSG 31370)

Hoogte : m T.A.W.

Lengte / breedte : m

Diameter/afmetingen leidingen : mm

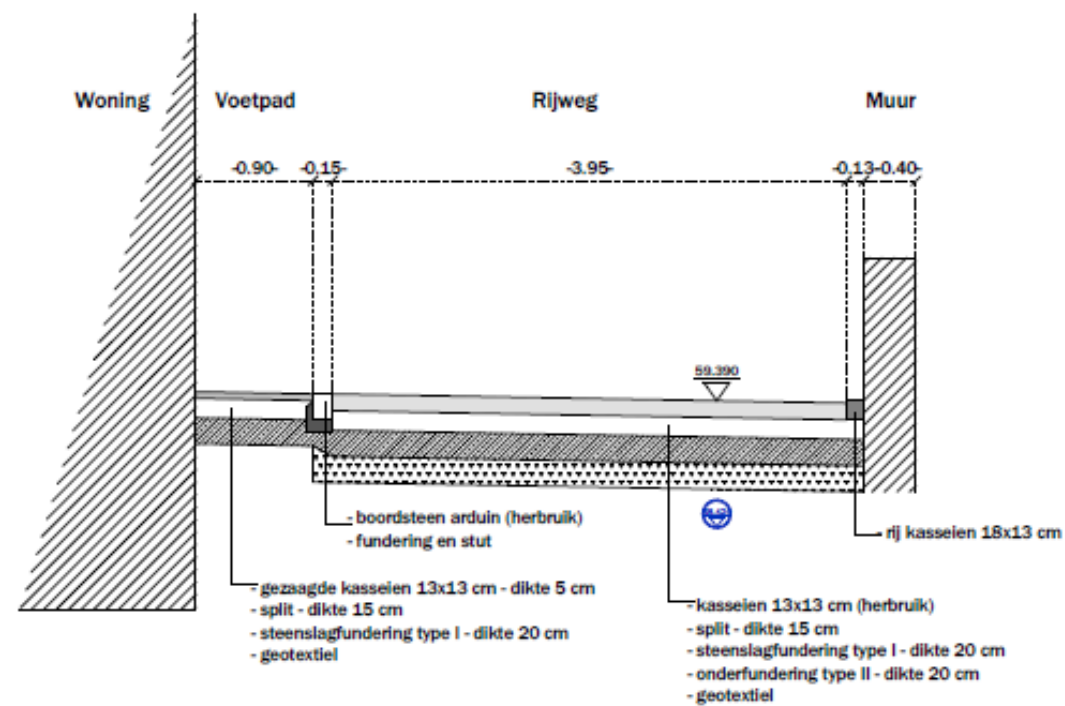

Typedwarsprofiel A

TRV3014: Tervuren
Dorpsplein Vossem

Schaal:
1/50

Figuur 26: Typedwarsprofiel A nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

BA_B218147_PR_N_TDP2

Coördinaten : m Belgian Lambert 72 stelsel (EPSG 31370)
Hoogte : m T.A.W.
Lengte / breedte : m
Diameter/afmetingen leidingen : mm

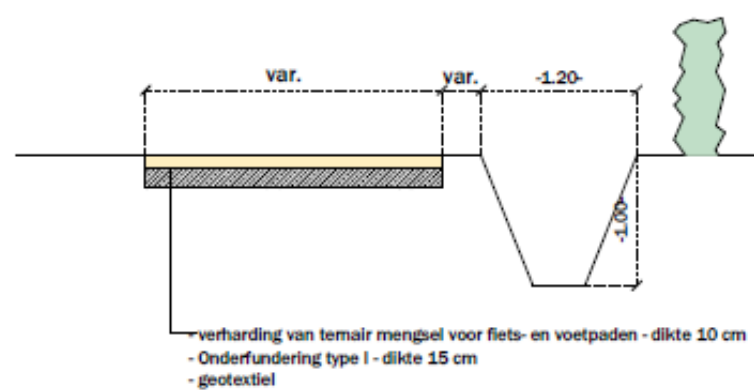

Typedwarsprofiel B

TRV3014: Tervuren
Dorpsplein Vossem

Schaal:
1/50

Figuur 27: Typedwarsprofiel B nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

BA_B218147_PR_N_TDP3

Coördinaten : m Belgian Lambert 72 stelsel (EPSG 31370)
Hoogte : m T.A.W.
Lengte / breedte : m
Diameter/afmetingen leidingen : mm

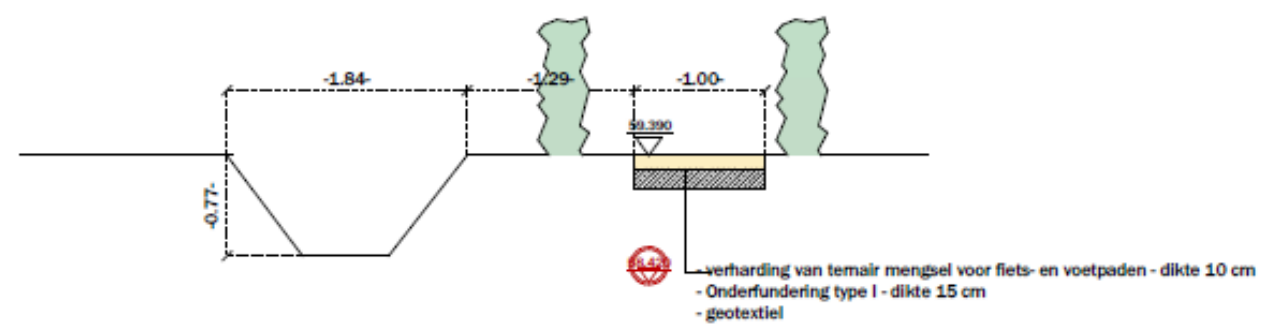

Typedwarsprofiel C

TRV3014: Tervuren
Dorpsplein Vossem

Schaal:
1/50

Figuur 28: Typedwarsprofiel C nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

BA_B218147_PR_N_TDP4

Coördinaten : m Belgian Lambert 72 stelsel (EPSG 31370)
Hoogte : m T.A.W.
Lengte / breedte : m
Diameter/afmetingen leidingen : mm

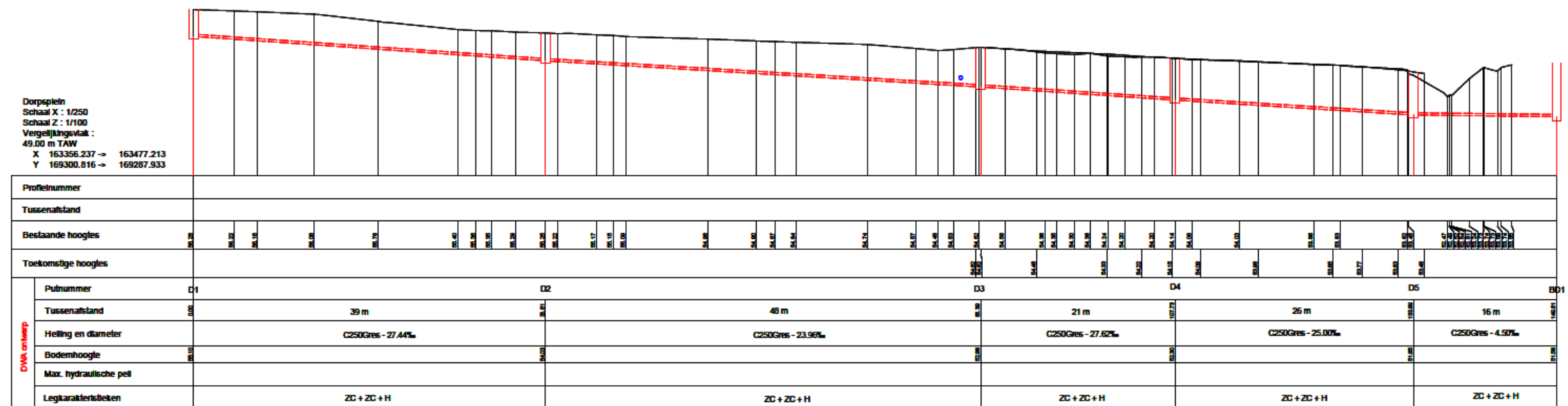

Typedwarsprofiel D

B218147: Tervuren
 Dorpsplein Vossem

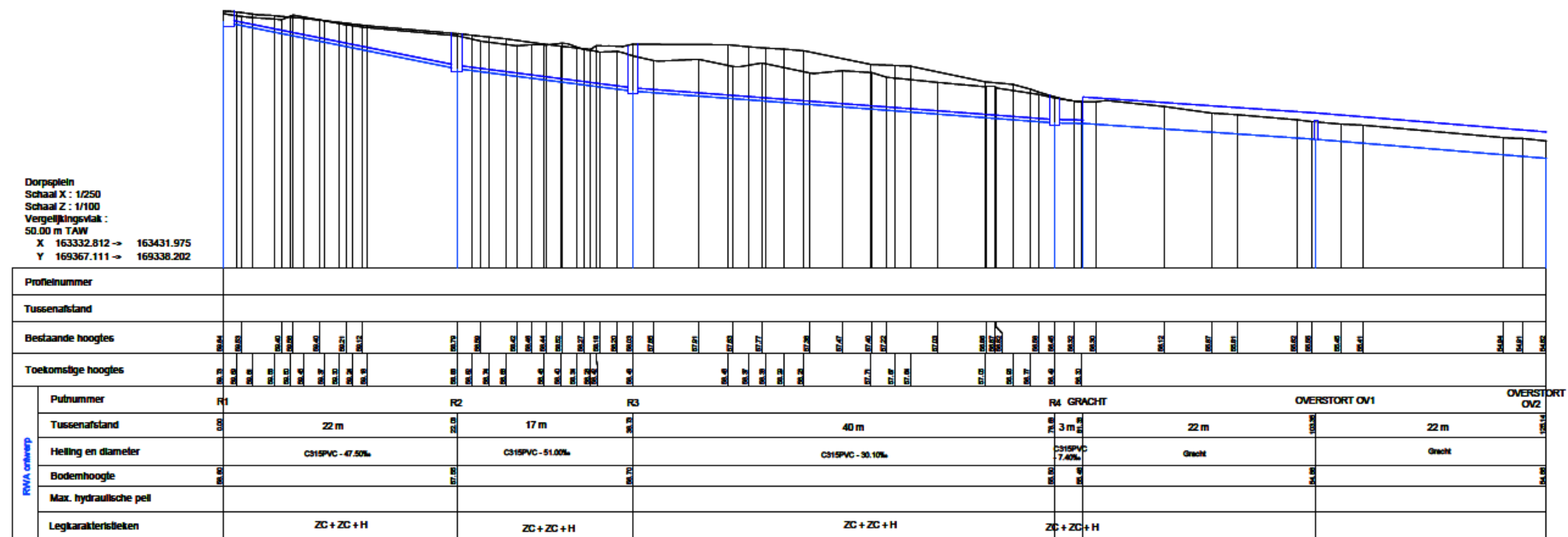
Schaal:
 1/50

Figuur 29: Typedwarsprofiel D nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

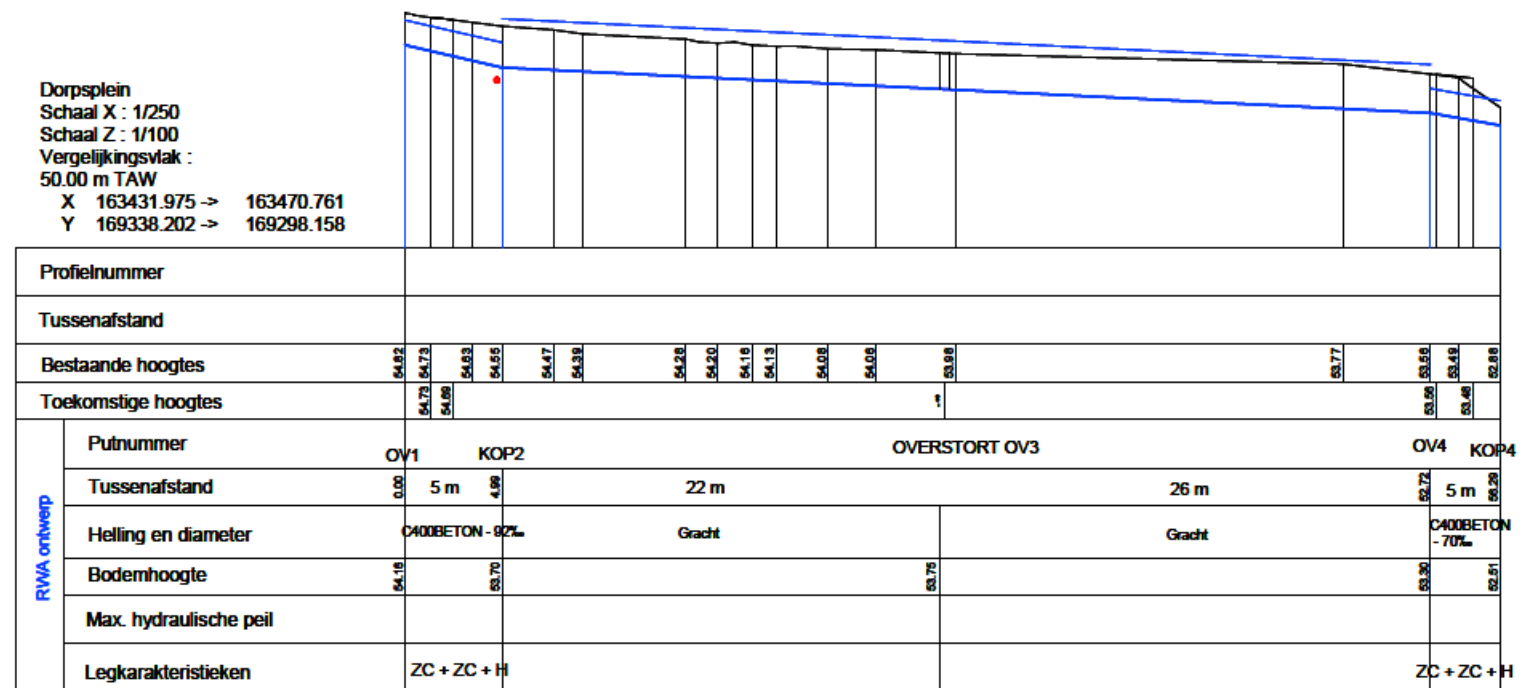
BA_B218147_PRL_Riolering DWA

Figuur 30: Lengteprofiel DWA nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

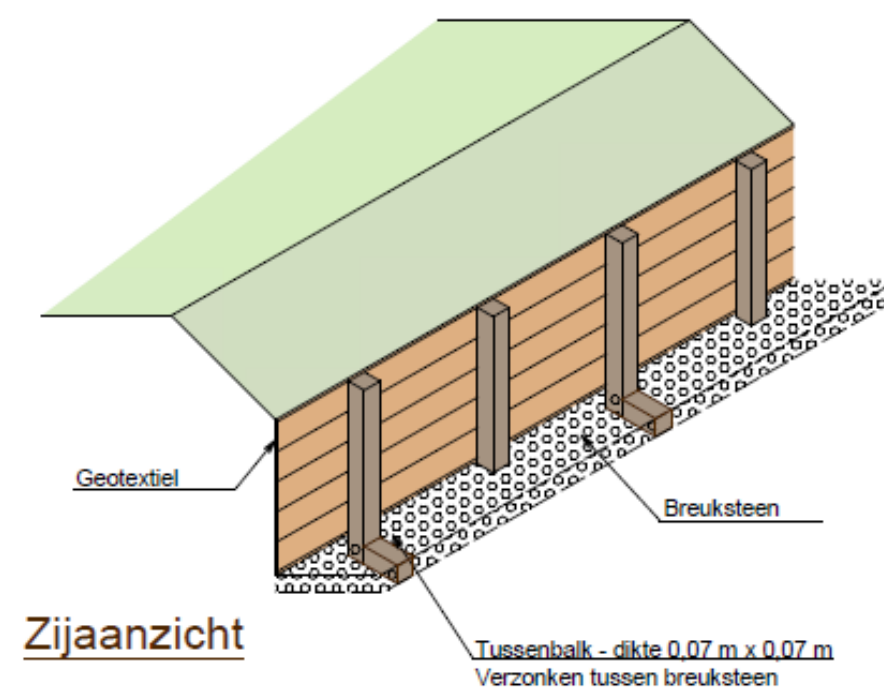
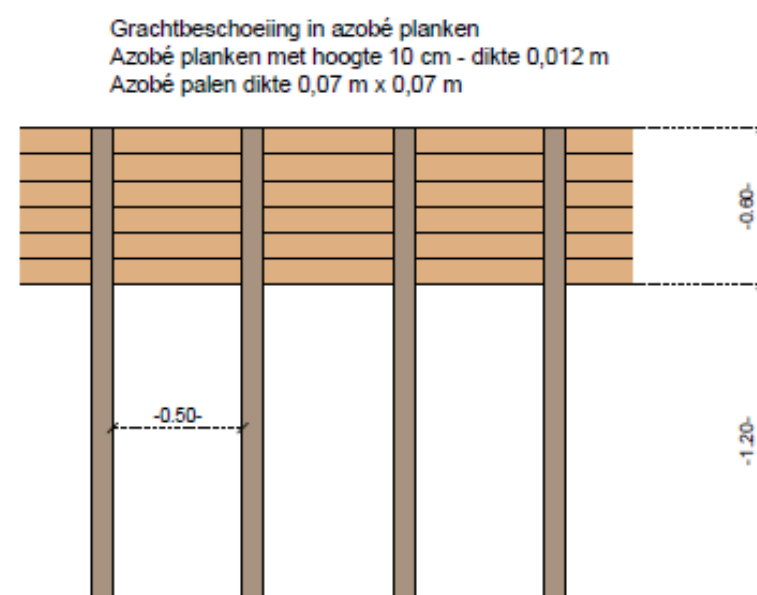
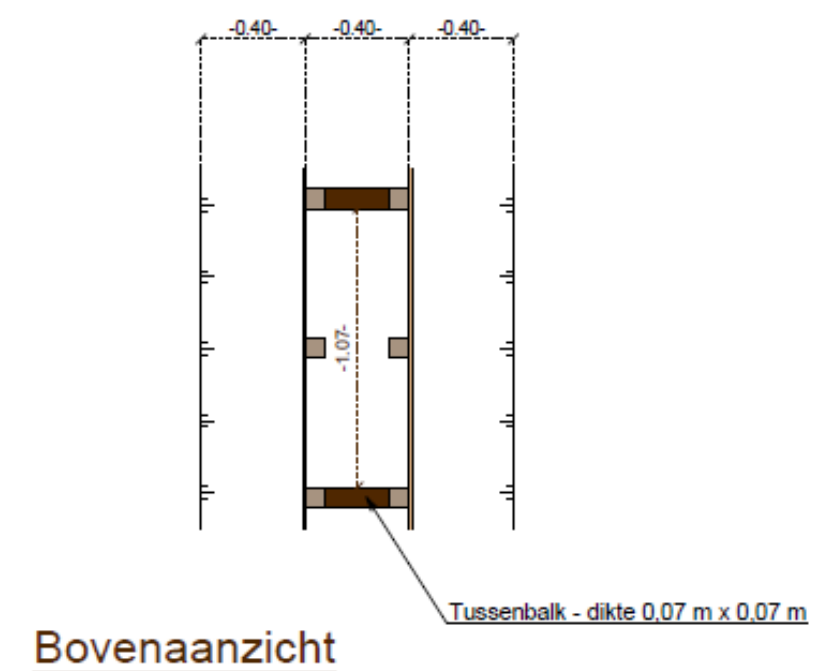
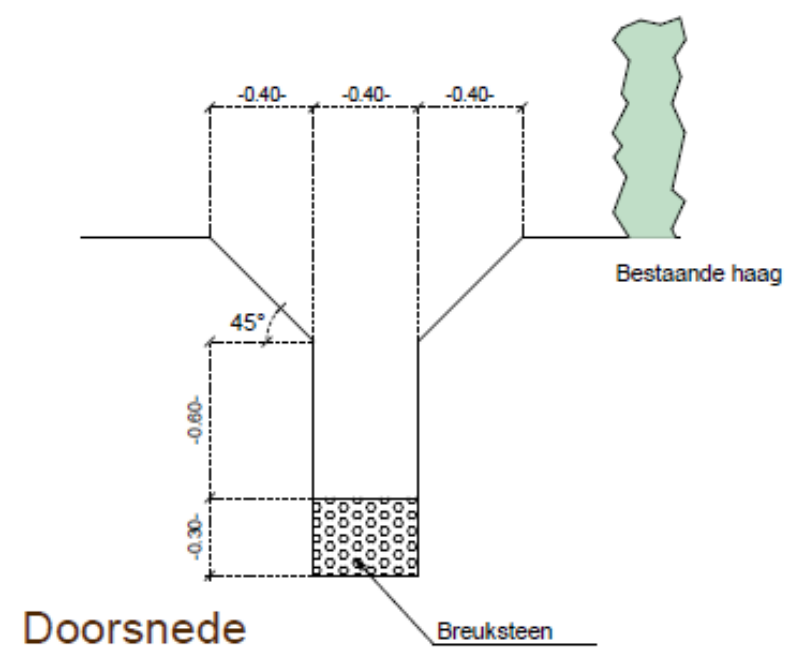
BA_B218147_PRL_Riolering RWA 1

Figuur 31: Lengteprofiel RWA 1 nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

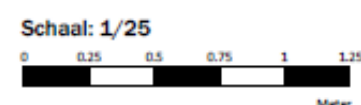
BA_B218147_PRL_Riolering RWA 2

Figuur 32: Lengteprofiel RWA 2 nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

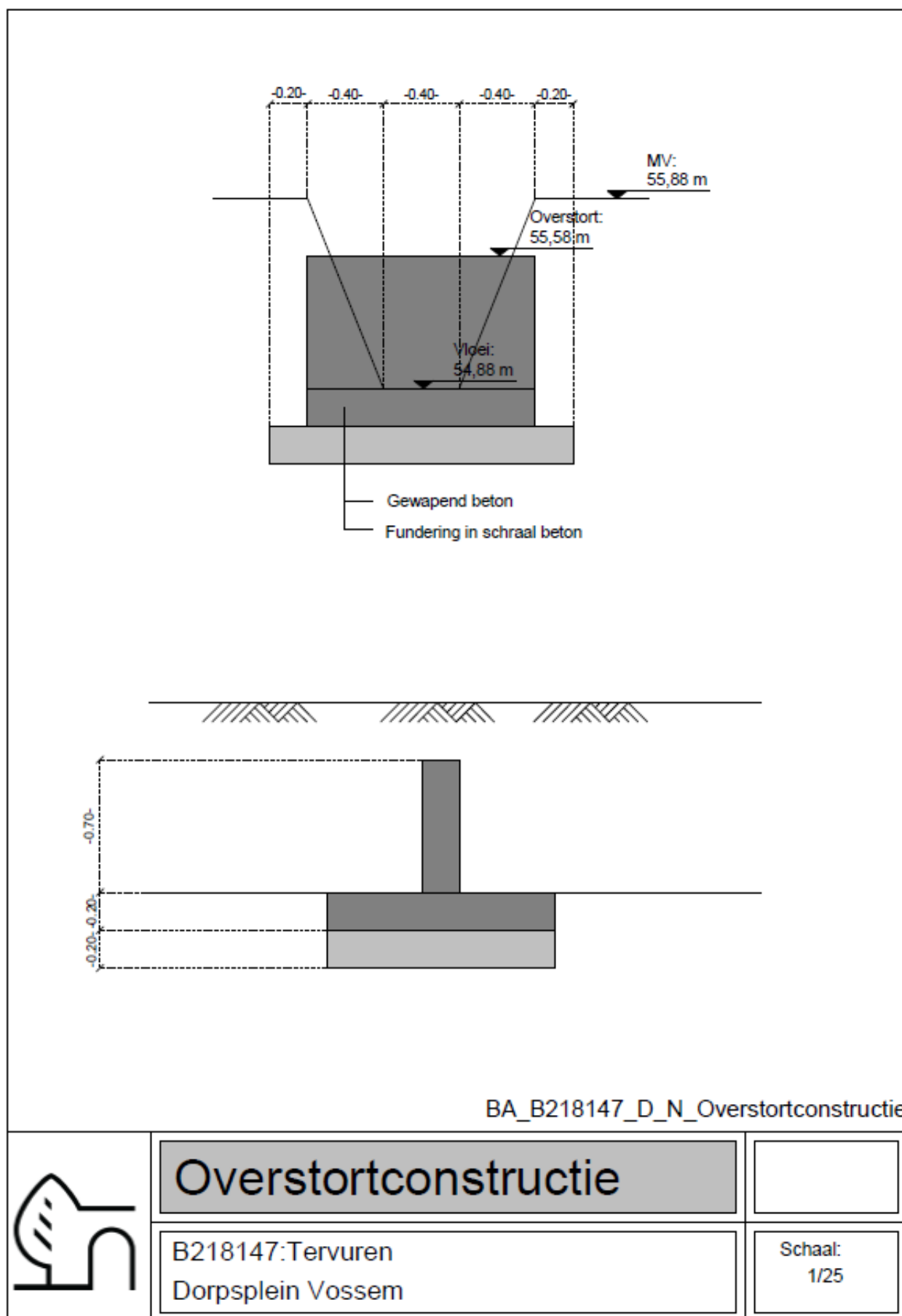
Zijaanzicht

Coördinaten : m Belgian Lambert 72 stelsel (EPSG 31370)
Hoogte : m T.A.W.
Lengte / breedte : m
Diameter/afmetingen leidingen : mm

	Grachtbeschoeiing	
	B218147:Tervuren Dorpsplein Vossem	Schaal: 1/25

Figuur 33: Grachtbeschoeiing nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

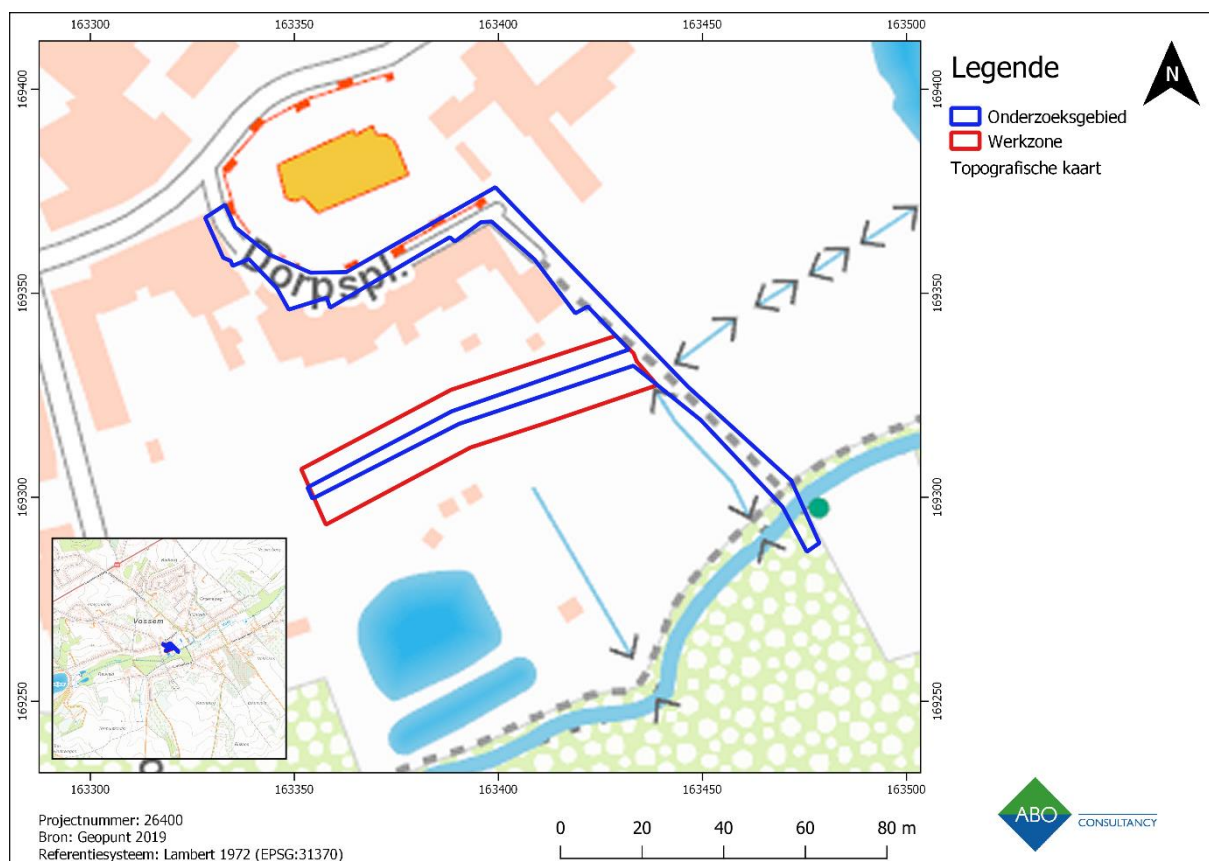
Figuur 34: Overstortconstructie nieuwe toestand: Dorpsplein (Bron: Initiatiefnemer 2019).

3 ASSESSMENTRAPPORT: LANDSCHAPPELIJKE ANALYSE

3.1 TOPOGRAFISCHE SITUERING

3.1.1 TOPOGRAFIE

Het studiegebied situeert zich in een landelijke omgeving. Het bevindt zich ter hoogte van het Dorpsplein in Tervuren in de provincie Vlaams-Brabant (Figuur 35).

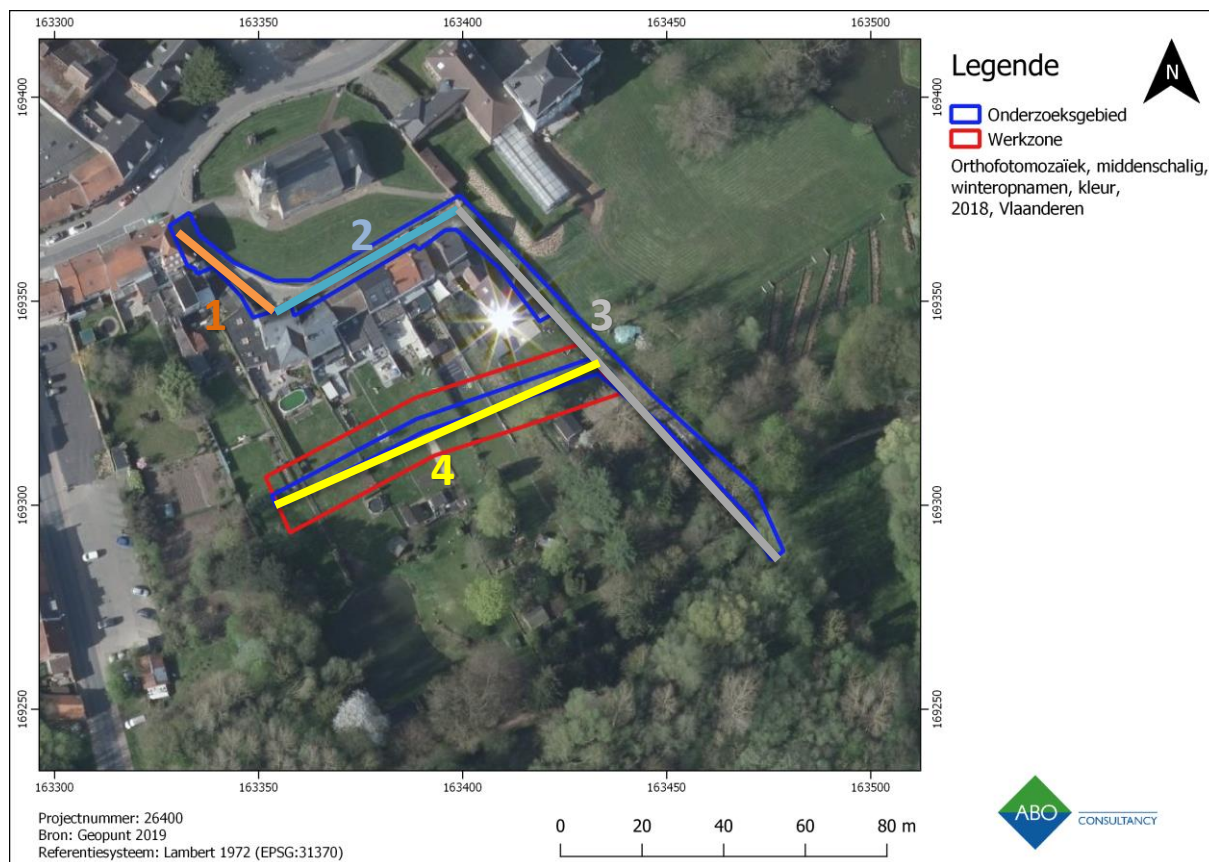
Figuur 35: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.

3.1.2 HOOGTEVERLOOP

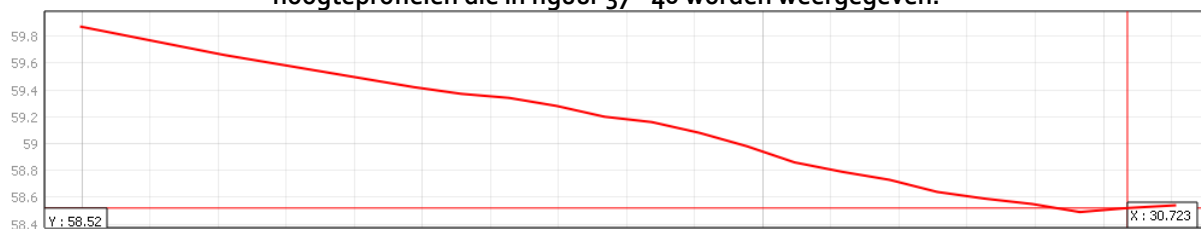
Tervuren behoort hydrografisch tot het Dijlebekken. Hierin is de Ilse, die van zuidwest naar noordoost stroomt, een belangrijke waterloop, die afwatert naar de Dijle. Tervuren bevindt zich op de linkerflank van de Dijle en op de rechterflank van de Zenne die duidelijk hoger en steiler is dan de linkerflank. De topografie van het gebied wordt gekenmerkt door een sterk versneden reliëf, waarbij het hoogste punt (139 m TAW) zich bevindt op de waterscheidingskam Zenne-Dijle ter hoogte van Sint-Genesius-Rode. Vanaf dit punt daalt het reliëf naar het noorden toe tot een hoogte van 25 m TAW nabij Zaventem. Een dik en algemeen verspreid loessdek heeft er de reliëfverschillen plaatselijk sterk afgezwakt. Dit gebied is gekend als het Brabants Plateau (De Moor & Pissart 1992).¹ Het onderzoeksgebied bevindt zich in de Voervallei aan de voet van het Brabants Plateau. Door het zuidelijk deel van het onderzoeksgebied

¹ Schroyen 2003, 4

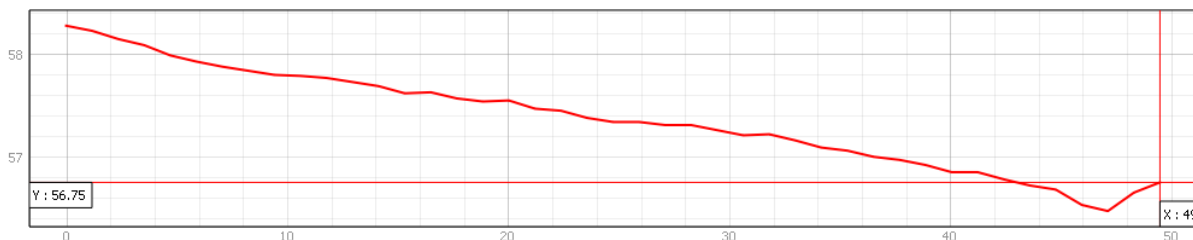
stroomt de Voer. Het tracé daalt van noordwest naar zuidoost en is gelegen tussen 52 en 60 m TAW (Figuur 36 - 40).

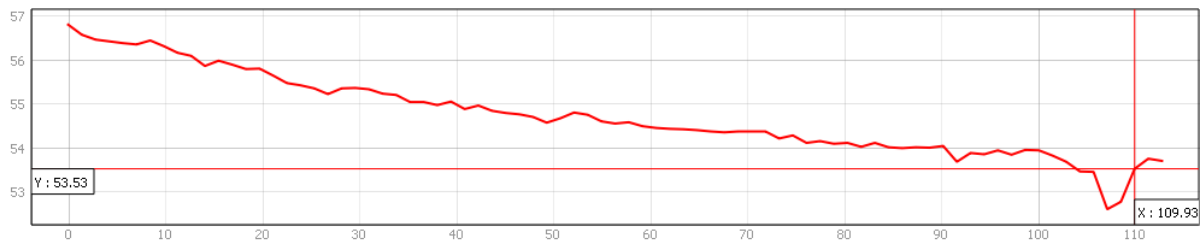
Figuur 36: Luchtfoto met aanduiding van het onderzoeksgebied. De nummers corresponderen met de hoogteprofielen die in figuur 37 - 40 worden weergegeven.

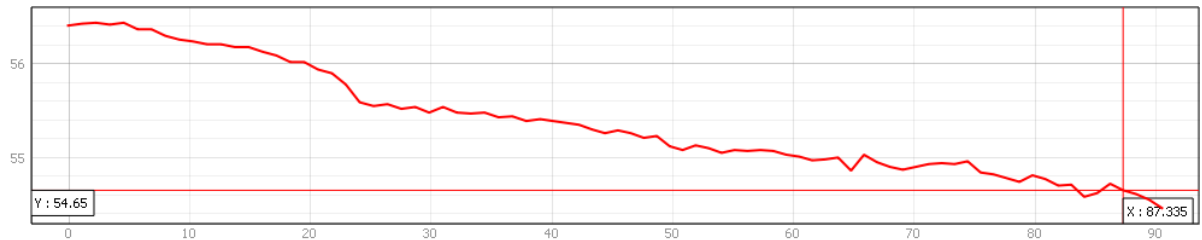
Figuur 37: Hoogteprofiel 1, van noordwest naar zuidoost.

Figuur 38: Hoogteprofiel 2, van westzuidwest naar oostnoordoost.

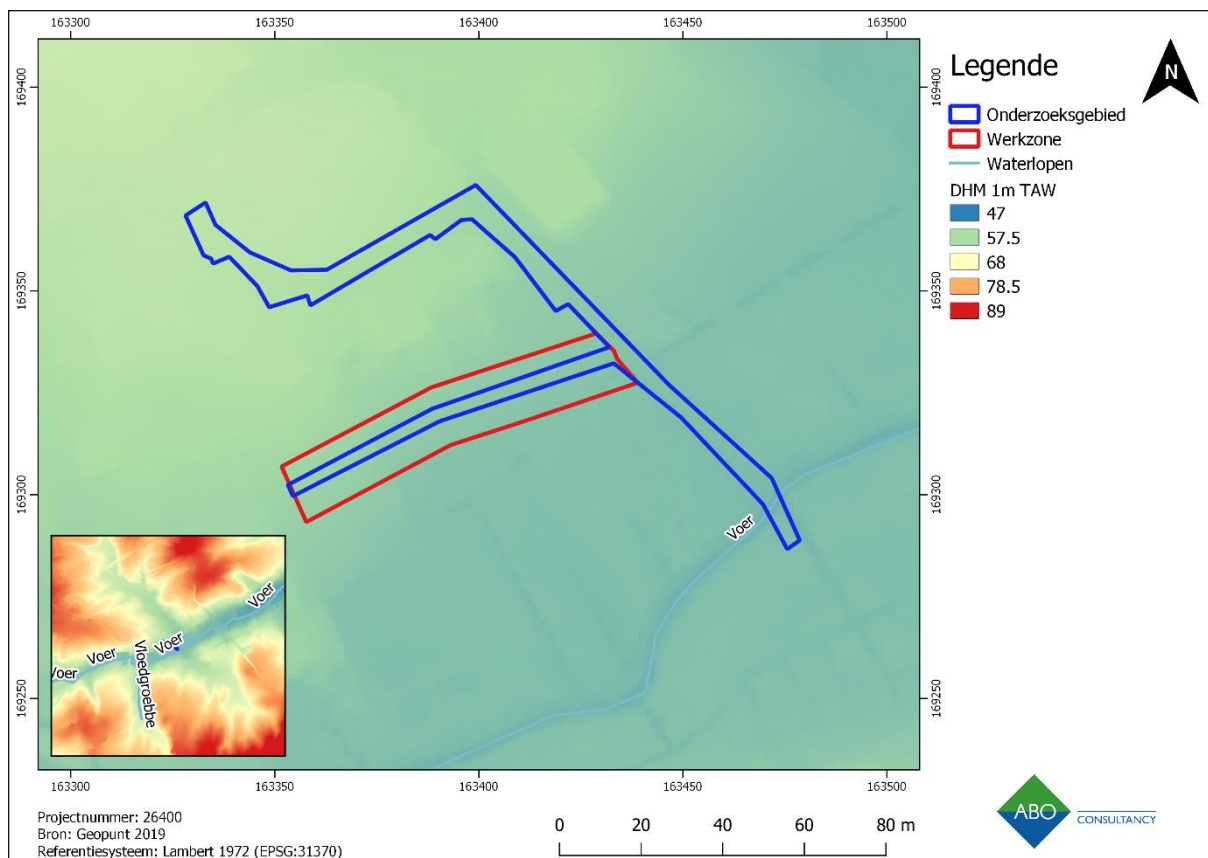

Figuur 39: Hoogteprofiel 3, van noordwest naar zuidoost.

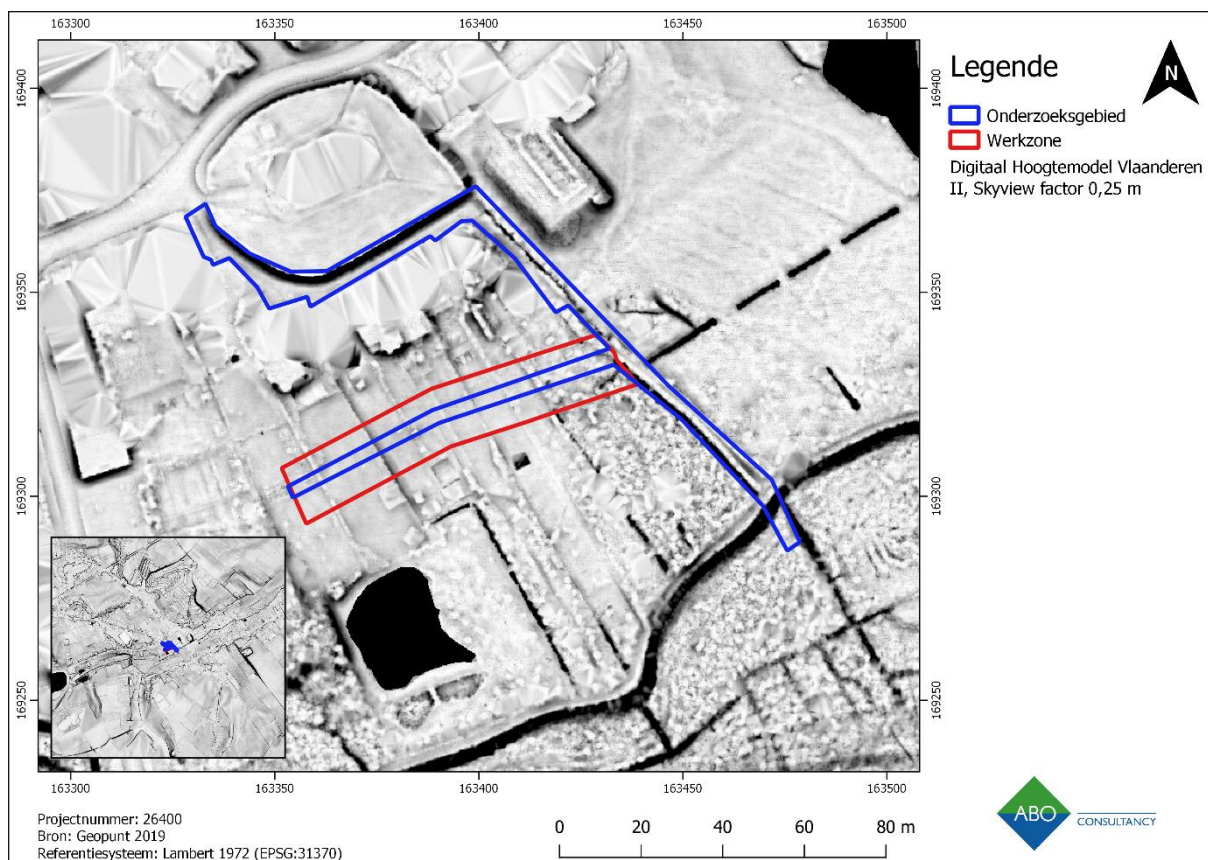

Figuur 40: Hoogteprofiel 4, van westzuidwest naar oostnoordoost.

Het reliëf wordt weergegeven in de vorm van een Digitaal Hoogtemodel en de Hillshadekaart (Figuur 41 - 42). Het onderzoeksgebied bevindt zich landschappelijk gezien op een interessante locatie. Op de kaarten is te zien dat het tracé zich op een gemiddelde hoogte van ca. 55 m TAW bevindt. Het onderzoeksgebied is gelegen in de Voervallei met lagere en nattere gronden. De Voer stroomt door het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied. Prehistorische bewoning concentreerde zich meestal op een droge hoogte nabij waterlopen, omdat rivieren een belangrijke bron van drinkwater en voedsel vormden.

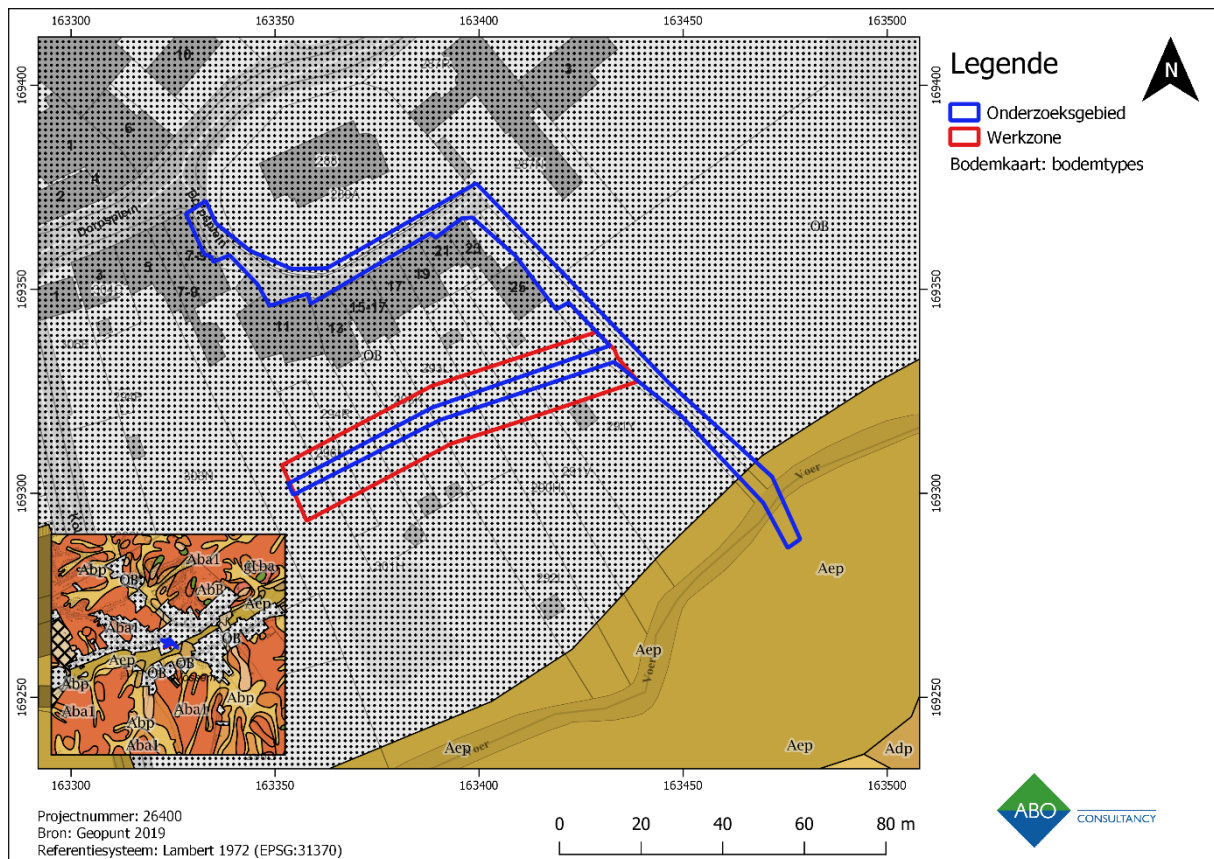
Figuur 41: DHM met waterlopen en aanduiding van het onderzoeksgebied.

Figuur 42: Skyview met aanduiding van het onderzoeksgebied.

3.2 BODEMKUNDIGE SITUERING

3.2.1 BODEMKAART

Figuur 43: Gedigitaliseerde bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.

Het tracé en de werkzone bevinden zich op verschillende bodemtypes die kenmerkend zijn voor de zandleemstreek (Figuur 43). De gekarteerde bodemtypes zijn:

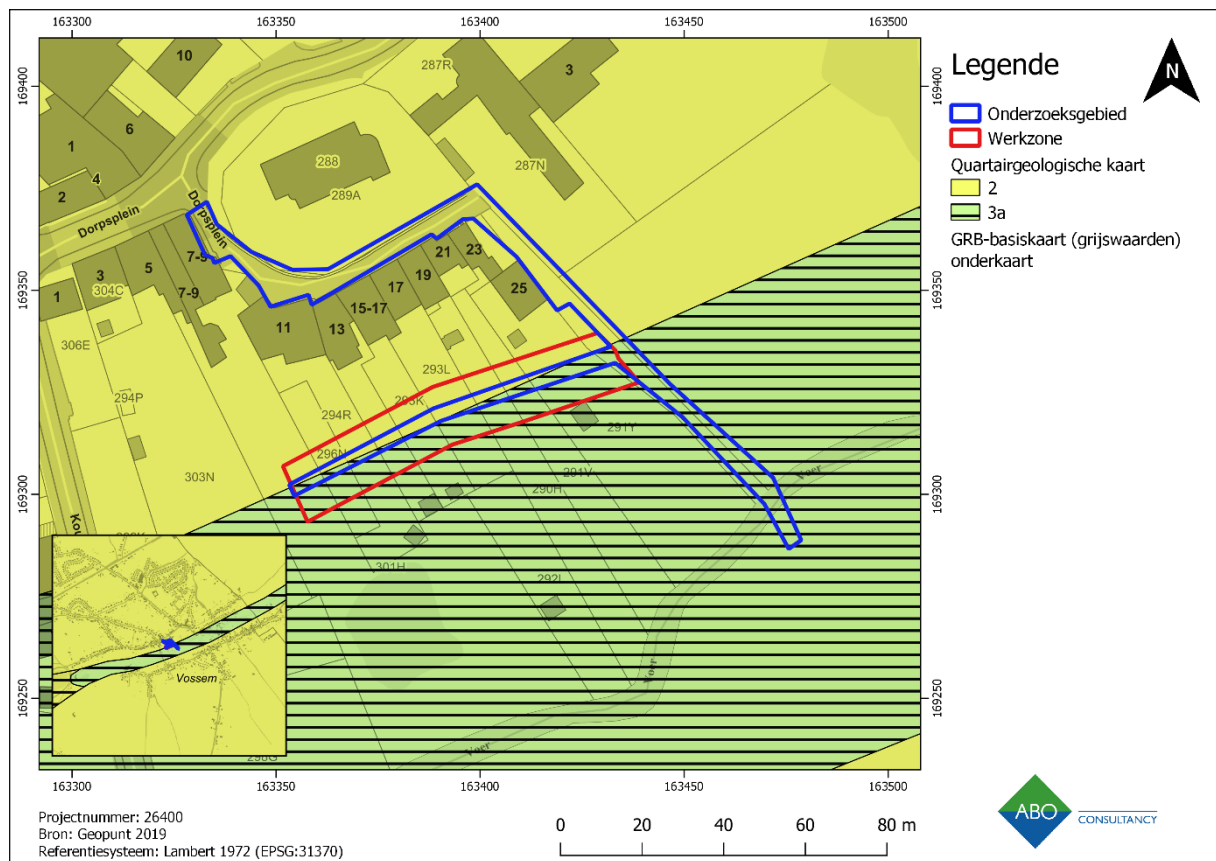
OB-bodem: Het tracé bevindt zich grotendeels en de werkzone volledig op een **OB**-bodem. In sommige gevallen hebben menselijke ingrepen een dermate impact op de bodem, dat de oorspronkelijke bodemopbouw sterk gewijzigd of zelfs vernietigd werd. In het geval van een **OB**-bodem gaat het om gronden die sterk gewijzigd werden door bebouwing of om bodems die niet gekarteerd konden worden.

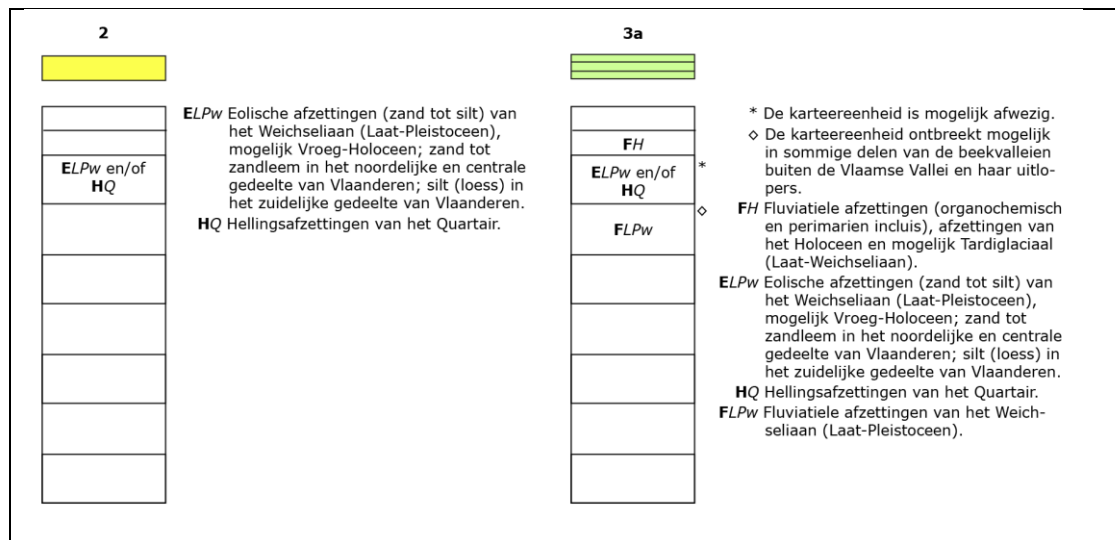
Aep-bodem: Het uiterst zuidoostelijk deel van het onderzoeksgebied ter hoogte van de Voer wordt op de bodemkaart gekarteerd als een natte leembodem zonder profiel (**Aep**). De gronden van deze serie zijn opgebouwd uit lemig materiaal en worden beïnvloed door een permanente grondwatertafel. Ze zijn ongeschikt voor gebruik als bouwland wegens hun tamelijk slechte drainering, maar dragen goed weiland.

Op basis van de bodemkaart kan afgeleid worden dat het Dorpsplein zich op een OB-bodem bevindt. Voetweg nr. 23 bevindt zich grotendeels op een OB-bodem en voor een klein deel op een Aep-bodem. Het is mogelijk dat het gedeelte 'OB' niet gekarteerd kon worden door de huidige bebouwing en dat de oorspronkelijke bodemopbouw aansluit bij de omringende gekarteerde bodems. Dit zijn droge tot natte (colluviale) leembodems (Abp, Adp, Aep) zonder profiel die vaak slecht gedraineerd zijn of met textuur B-horizont (Aba1) die wel een gunstige drainage kennen. Indien het onderzoeksgebied zich op

deze bodems bevindt, zullen de gronden in het noordelijk deel van het lijntracé gunstig geweest zijn voor veeleisende teelten, maar de gronden in het zuiden van het lijntracé waren daarentegen te nat om als akkerland gebruikt te worden. Het is evenwel niet uitgesloten dat aan natte contexten gerelateerde archeologische sporen, kunnen voorkomen. Op basis van de omringende gekarteerde bodems, kan er ook sprake zijn van accumulatie van geërodeerd materiaal van de hogerliggende plateau-gronden (colluvium) (Abp) ter hoogte van het tracé, wat de bewaring van eventueel archeologische lagen in de bodem ten goede kan komen. Bovendien kan dit colluvium archeologisch materiaal bevatten dat afkomstig is van de hogergelegen gronden (secundaire context). Gezien de ligging van het onderzoeksgebied in een gekarteerde OB-zone is de aanwezigheid van colluvium echter niet zeker.

3.2.2 QUARTAIR GEOLOGISCHE KAART

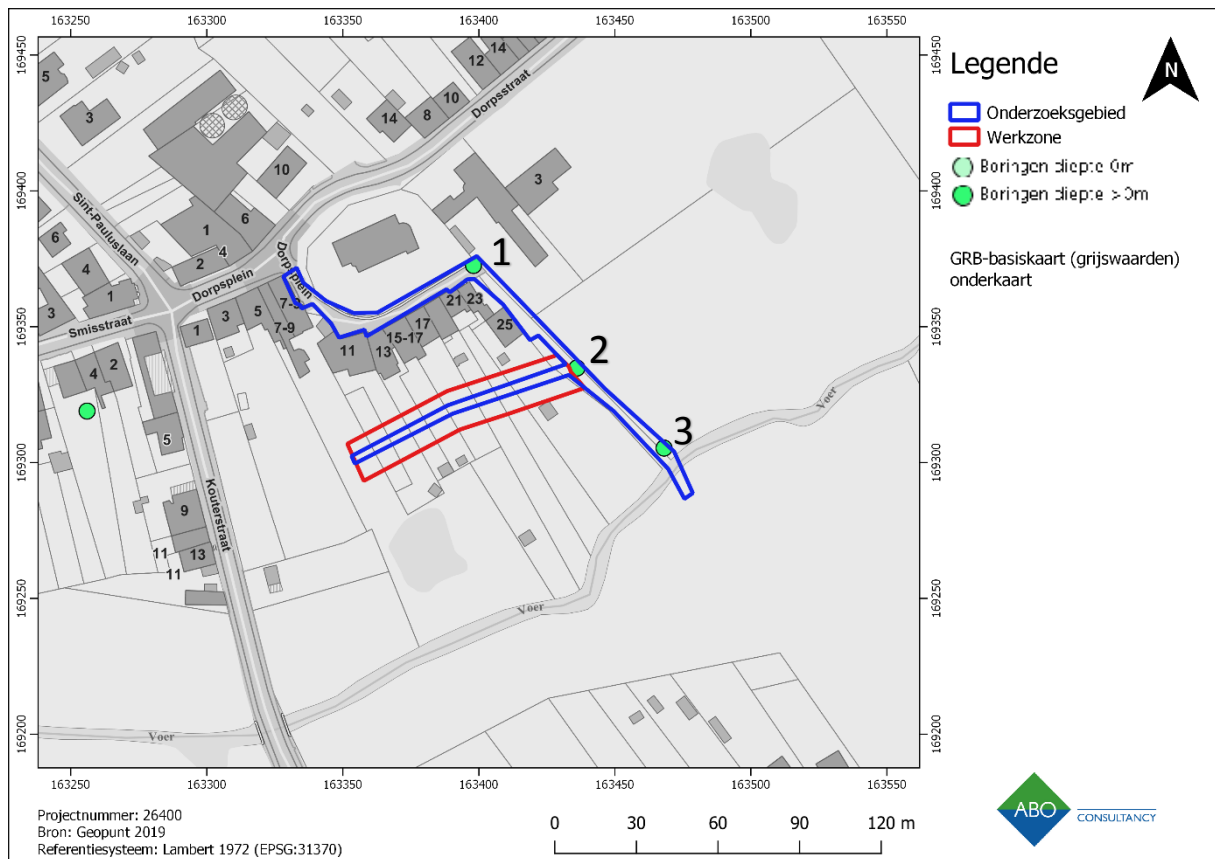

Figuur 45: Quartair geologische sequentie ter hoogte van het lijntracé en de werkzone (profieltype 2 en 3a) (Bron: Geopunt 2019).

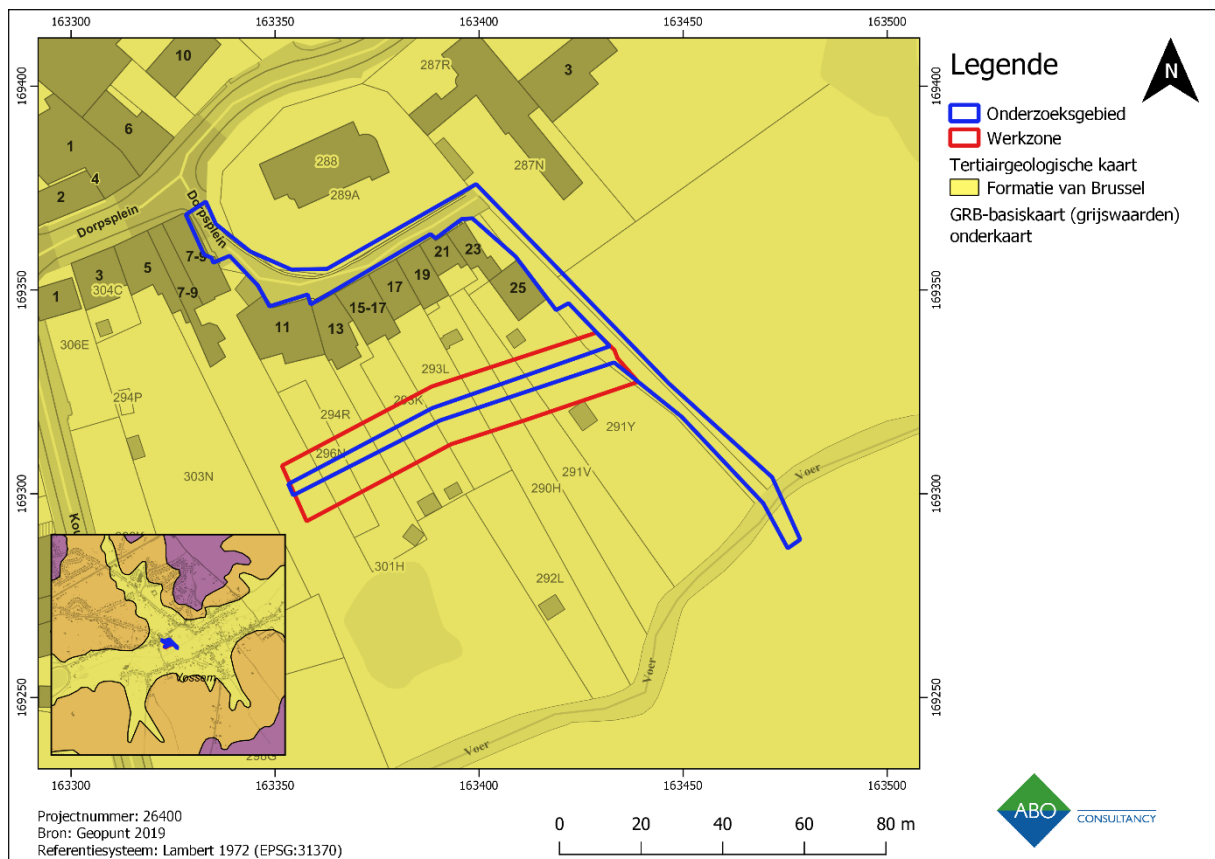
Volgens de Quartair geologische kaart bevindt het tracé zich gedeeltelijk op profieltype 2 (Figuur 44 - 45). Dit profieltype wordt gekenmerkt door eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen en/of hellingafzettingen van het Quartair (Laat-Pleistoceen). Het tracé bevindt zich gedeeltelijk ook op profieltype 3a. Bij dit profieltype komen er nog jongere fluviatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) voor. Vermoedelijk gaat het om afzettingen van de Voer.

Ter hoogte van het Dorpsplein is een geotechnische boring uitgevoerd waaruit blijkt dat er Quartaire afzettingen aanwezig zijn tot op een diepte van 4,50 m-MV (Van Vooren 2018) (Figuur 46: boring 1). Ter hoogte van voetweg nr. 23 zijn twee boringen uitgevoerd, tot op een diepte van respectievelijk 2,70 m-MV en 3 m-MV in het Quartair pakket (Van Vooren 2019) (Figuur 46: boringen 2 en 3). De Quartaire afzettingen zijn over het algemeen lemig.

Figuur 46: Boringen ter hoogte van het onderzoeksgebied.

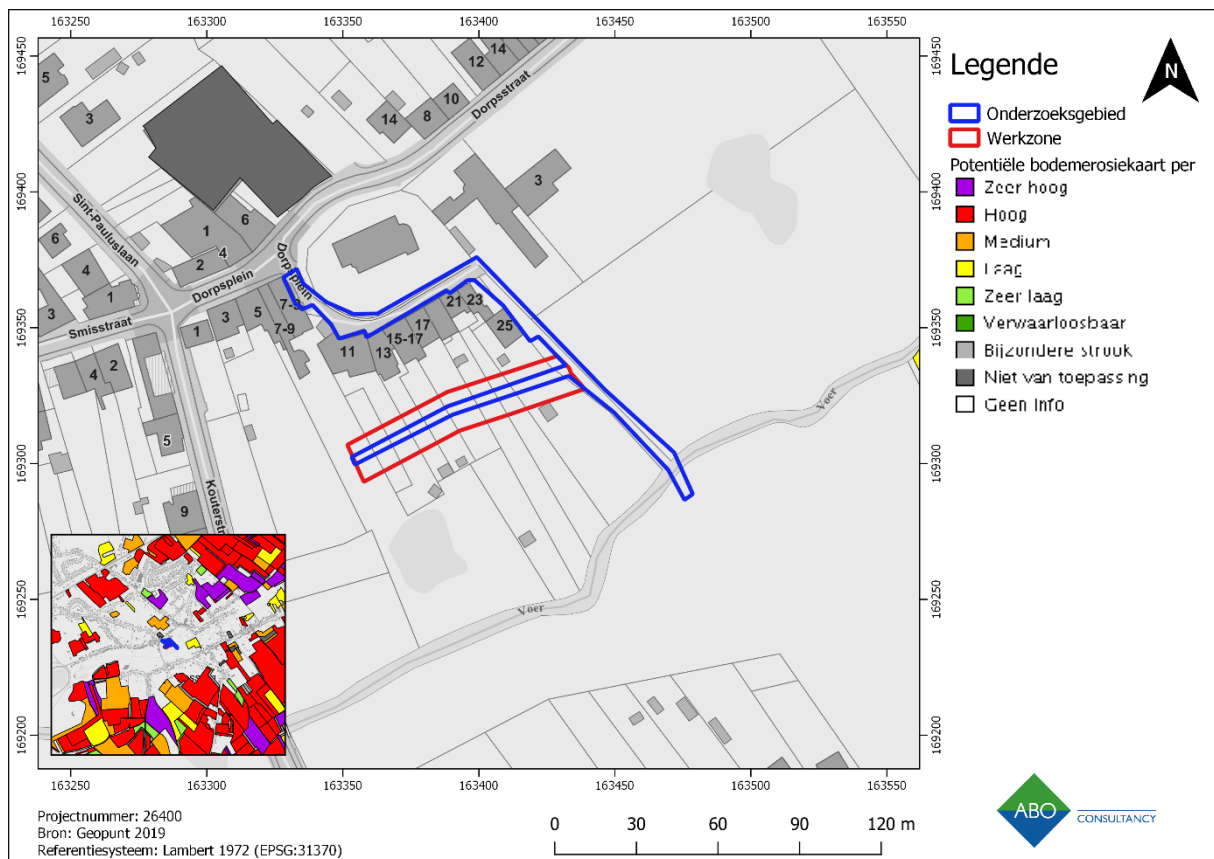
3.2.3 TERTIAIR GEOLOGISCHE KAART

Figuur 47: Gedigitaliseerde Tertiair geologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.

Het onderzoeksgebied bevindt zich op de Formatie van Brussel. Deze formatie wordt gekenmerkt door bleekgrijs fijn zand, is kalkhoudend, soms fossielhoudend en bevat kiezel- en kalkzandsteenbanken (Figuur 47).

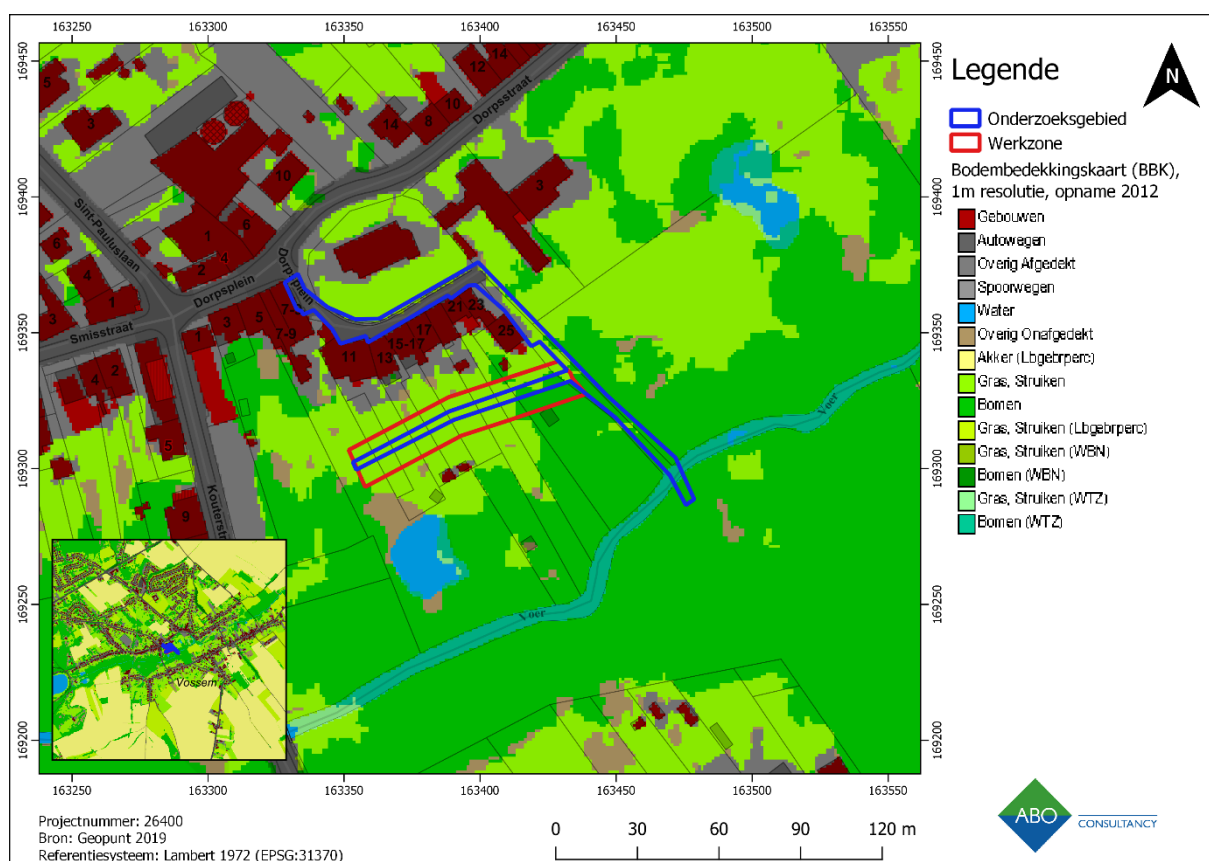
3.2.4 BODEMEROSIEKAART

Figuur 48: GRB en bodemerosiekaart per perceel 2019, met aanduiding van het onderzoeksgebied.

Voor het onderzoeksgebied zijn geen potentiële bodemerosiegegevens beschikbaar. Mogelijk komt dit doordat het onderzoeksgebied zich in een OB-zone bevindt. De percelen in de omgeving van het tracé geven een hoge bodemerosie aan. Dit valt te verklaren doordat het om landbouwpercelen gaat die erosiegevoelig zijn (Figuur 48). Afgaande op de info in de nabije omgeving van het tracé is de verwachting met betrekking tot archeologie dus matig positief. Op het onderzoeksterrein is bovendien afzetting van erosiesediment mogelijk.

3.2.5 BODEMBEDEKKINGSKAART

Figuur 49: Bodembedekkingskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.

Het tracé ter hoogte van het Dorpsplein bevindt zich volgens de bodembedekkingskaart op wegen met aan de ene kant gras en struiken en aan de andere kant gebouwen. De achtertuinen van de huizen langs het Dorpsplein en de voetweg nr. 23 zijn bedekt met gras, struiken en bomen. In het zuidoosten van het onderzoeksgebied stroomt water (Figuur 49).

4 ASSESSMENTRAPPORT: ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Geraadpleegde bronnen hoofdstuk 4 met betrekking tot archeologische voorkennis	Toelichting
Inventarissen	
Inventaris archeologische zone	Niet van toepassing
Inventaris bouwkundig erfgoed	Relevant, cf. 4.2.1
Beschermde stads- en dorpsgezichten	Niet van toepassing
Centrale Archeologische Inventaris	Relevant, cf. 4.2.2
Inventaris historische stadskern	Niet van toepassing
Inventaris gebieden waar geen archeologie te verwachten valt (GGA)	Relevant, cf. 4.2.3
Wereldoorlog relictten	Niet van toepassing
Cartografische bronnen	
Fricxkaart (ca. 1745)	Niet relevant, maar wel vermeld, cf. 4.3.1
Villaret (1745-1748)	Relevant, cf. 4.3.2
Ferrariskaart (ca. 1771-1778)	Relevant, cf. 4.3.3
Atlas der Buurtwegen (ca. 1841)	Relevant, cf. 4.3.4
Popp kaarten (1842-1879)	Relevant, cf. 4.3.5
Vandermaelen kaarten (1846-1854)	Relevant, cf. 4.3.6
Ortholuchtfoto's	
Kleinschalige zomeropnamen, 1971, zwart-wit	Relevant, cf. 4.4
Kleinschalige zomeropnamen, 1979-1990, kleur	Relevant, cf. 4.4
Grootschalige winteropnamen, 2013-2015, kleur	Relevant, cf. 4.4
Projectspecifieke bronnen	
Niet van toepassing	Niet van toepassing

Tabel 2: Geraadpleegde bronnen (Cartesius 2019; Geopunt 2019; Geoportaal 2019).

4.1 HISTORISCHE SITUERING

Vossem wordt voor de eerste maal vermeld in 1129. De naam was toen echter niet Vossem maar 'Fossam' naar vors (brem?) en ham (een rivierbocht?).²

Vossem is gunstig gelegen op de vruchtbare gronden aan de Voer, waar men zeer vroeg landbouw bedreven moet hebben. Lange tijd was Vossem geen zelfstandige gemeente, maar werd zij waarschijnlijk in de 12de eeuw, samengesteld uit delen van Leefdaal en Duisburg. Aanvankelijk stond Vossem onder rechtstreeks gezag van de hertog van Brabant. In de loop van de eeuwen deelde het zowel kerkelijk als bestuurlijk het lot van Leefdaal. Beide parochies waren patronaten van de abdij van Affligem, bestuurlijk waren beide in 1559 verpacht aan Hendrik van Merode. In 1674 werd de heerlijkheid Vossem verkocht aan Filips Helman, een Antwerps handelaar, wiens dochter met Jan van Brouckhoven de Bergeyck trouwde. Later werden beide Voerdorpen eigendom van de familie van Liedekerke. Ze hadden een afzonderlijke schepenbank. De oudste Vossemse schepenen worden vermeld in een akte van 1267. Vossem heeft zijn agrarische karakter tot vandaag grotendeels weten te bewaren. In 1129 schonk een 'vrij man', een zekere Reinier, zijn bezittingen in Vossem aan de pas gestichte abdij van Park van Heverlee. In de akte was sprake van vijf hoven. Enkele van deze hoven hebben zich tot heuse Brabantse vierkantshoeves ontwikkeld.³

4.2 INVENTARISSEN ONROEREND ERFGOED

4.2.1 BESCHERMDE EN VASTGESTELDE ERFGOEDWAARDEN, WETENSCHAPPELIJKE INVENTARISSEN

Ten oosten van de Sint-Pauluskerk en grenzend aan het onderzoeksgebied is een neoclassicistisch herenhuis (Huis De Smeth) ingeplant, omgeven door een uitgestrekte tuin die ten zuiden reikt tot aan de Voer (ID 36804).⁴ Ten noorden van en grenzend aan het onderzoeksgebied bevindt zich de Parochiekerk Sint-Paulus (ID 35192). Dit is een georiënteerde driebeukige kerk uitgevoerd in een typerende Maasromaanse stijl en opklimmend tot het einde van de 12de eeuw en het begin van de 13de eeuw, met grondige aanpassingen op het einde van de 17de en het begin van de 18de eeuw. De kerk met omringend kerkhof is ingeplant op een lichte verhevenheid in het dorpscentrum.⁵ In 1946 werden de Romaanse delen en de sacristie van de Sint-Pauluskerk beschermd als monument. In 1981 is deze bescherming uitgebreid tot het volledige gebouw (ID 842).⁶ Verder ten noorden van het onderzoeksgebied situeert zich Herberg In den Kanon (ID 39595). De Herberg dateert volgens de bewaarde gevelsteen van 1760.⁷ De voormalige 18de eeuwse afspanning In 't Canon is beschermd als

² Vandeputte 2010, 333.

³ Vandeputte 2010, 333.

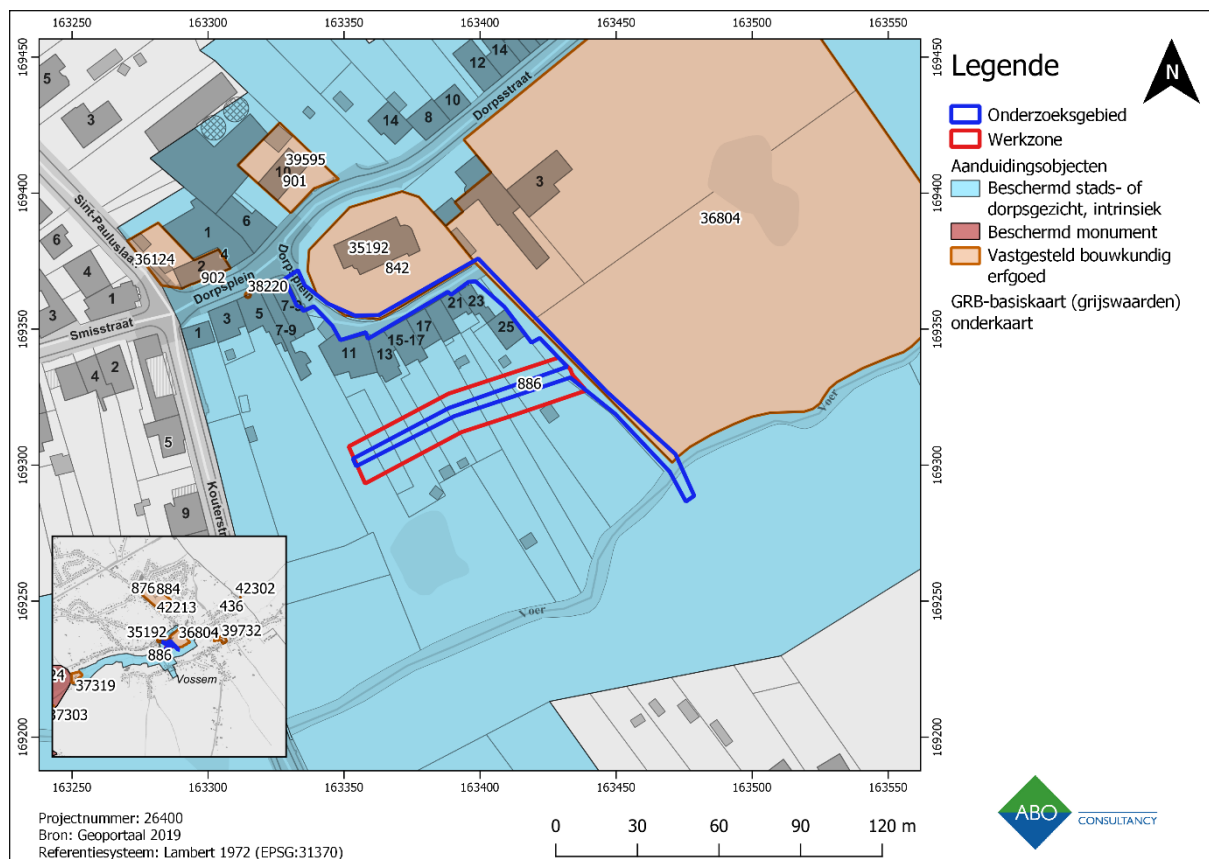
⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed, "Herenhuis", Inventaris Onroerend Erfgoed, geraadpleegd op 6 augustus 2019, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/36804>

⁵ Agentschap Onroerend Erfgoed, "Parochiekerk Sint-Paulus", Inventaris Onroerend Erfgoed, geraadpleegd op 6 augustus 2019, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/35192>

⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed, "Parochiekerk Sint-Paulus", Inventaris Onroerend Erfgoed, geraadpleegd op 6 augustus 2019, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/842>

⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed, "Herberg In den Kanon", Inventaris Onroerend Erfgoed, geraadpleegd op 6 augustus 2019, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/39595>

monument (ID 901).⁸ Ten westen van het onderzoeksgebied is de gevelsteen van de voormalige herberg van 1759, ingewerkt in het gebouw van circa 1965 (ID 38220).⁹ Op ca. 50 m ten noordwesten van het onderzoeksgebied dateert de afspanning volgens de gevelsteen boven de deur van 1779 en is gelegen op de hoek met de Sint-Pauluslaan (ID 36124).¹⁰ De voormalige afspanning De Posthoren is beschermd als monument (ID 902).¹¹ De dorpskom van Vossem met de Voervallei is beschermd als dorpsgezicht (ID 886). Het dorpsgezicht van Vossem omvat zowel het landelijk gebied rondom de rivier de Voer, als de woonkern gevormd door het Dorpsplein met de Sint-Pauluskerk (Figuur 50, Tabel 3).¹² In het kader van de geplande werken dient hiermee rekening te worden gehouden.

Figuur 50: Vastgesteld bouwkundig erfgoed, beschermde monumenten en beschermd dorpsgezicht, weergegeven op het GRB, met aanduiding van het onderzoeksgebied (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2019).

⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed, "Herberg In het Canon", Inventaris Onroerend Erfgoed, geraadpleegd op 6 augustus 2019, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/901>

⁹ Agentschap Onroerend Erfgoed, "Gevelsteen", Inventaris Onroerend Erfgoed, geraadpleegd op 6 augustus 2019, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/38220>

¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed, "Afspanning en postrelais", Inventaris Onroerend Erfgoed, geraadpleegd op 6 augustus 2019, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/36124>

¹¹ Agentschap Onroerend Erfgoed, "Afspanning In de Posthoorn", Inventaris Onroerend Erfgoed, geraadpleegd op 6 augustus 2019, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/902>

¹² Agentschap Onroerend Erfgoed, "Dorpskom Vossem met Voervallei", Inventaris Onroerend Erfgoed, geraadpleegd op 6 augustus 2019, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/886>

ID	Omschrijving	Datering
36804	Huis De Smeth	Tweede helft 19 ^{de} eeuw
35192	Parochiekerk Sint-Paulus	12 ^{de} eeuw, vierde kwart 17 ^{de} eeuw, eerste kwart 18 ^{de} eeuw
842	Parochiekerk Sint-Paulus (bescherming)	12 ^{de} eeuw, vierde kwart 17 ^{de} eeuw, eerste kwart 18 ^{de} eeuw
39595	Herberg In het Kanon	Derde kwart 18 ^{de} eeuw
901	Herberg In het Canon (bescherming)	Derde kwart 18 ^{de} eeuw
38220	Gevelsteen	Derde kwart 18 ^{de} eeuw
36124	Afspanning en postrelais	Vierde kwart 18 ^{de} eeuw
902	Afspanning In de Posthoorn (bescherming)	Vierde kwart 18 ^{de} eeuw
886	Dorpskom Vossem met Voervallei	/

Tabel 3: Locatie van het vastgesteld bouwkundig erfgoed en beschermde monumenten in de nabije omgeving (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2019).

4.2.2 CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI)

De overzichtskaart geeft alle CAI-meldingen binnen een straal van ca. 500 m, die zich tevens in een gelijkaardige landschappelijke situatie bevinden, weer rondom het onderzoeksgebied te Vossem (Figuur 51, Tabel 4).

Ten noorden van en grenzend aan het onderzoeksgebied zijn de Parochiekerk Sint-Paulus en kerkhof aan het Dorpsplein gelegen (ID 2466). Het oudste deel van de Sint-Pauluskerk, gebouwd omstreeks 1190, is het driebeukige schip in vijf traveeën, dat oorspronkelijk bestond uit een hoge middenbeuk en twee lagere zijbeuken. De gevels waren opgetrokken in Lediaanse kalkzandsteen uit de regio Brussel. In eerste instantie had de kerk nog geen toren. In een tweede bouwphase in de vroege 13de eeuw, werd de kerk voltooid in zijn primaire vorm waarbij een toren, traptoren en een koor zijn gerealiseerd. In de late middeleeuwen hebben enkele aanpassingen plaatsgevonden. De belangrijkste was de toevoeging van de noordelijke sacristie. Het kerkhof dateert ook uit de volle middeleeuwen.¹³

Zo'n 100 m ten zuidwesten van het onderzoeksgebied op de kruising van de Kouterstraat en de Voer bevindt zich een indicator (ID 640), namelijk de Watermolen van het Hof ter Munt. Dit is een watermolen uit de late middeleeuwen.¹⁴ Iets verder ten zuidwesten langs de Kerkhofstraat, is een andere indicator aanwezig (ID 4808), namelijk het Hof der 12 apostelen, een slechts gedeeltelijk bewaarde hoeve uit de volle middeleeuwen.¹⁵

Op ca. 200 m ten oosten van het onderzoeksgebied langs de Dorpsstraat, bevindt zich een indicator (ID 163442). Het gaat om een site met walgracht die op basis van zijn voorkomen op de Ferrariskaart ten minste teruggaat tot de 18de eeuw.¹⁶

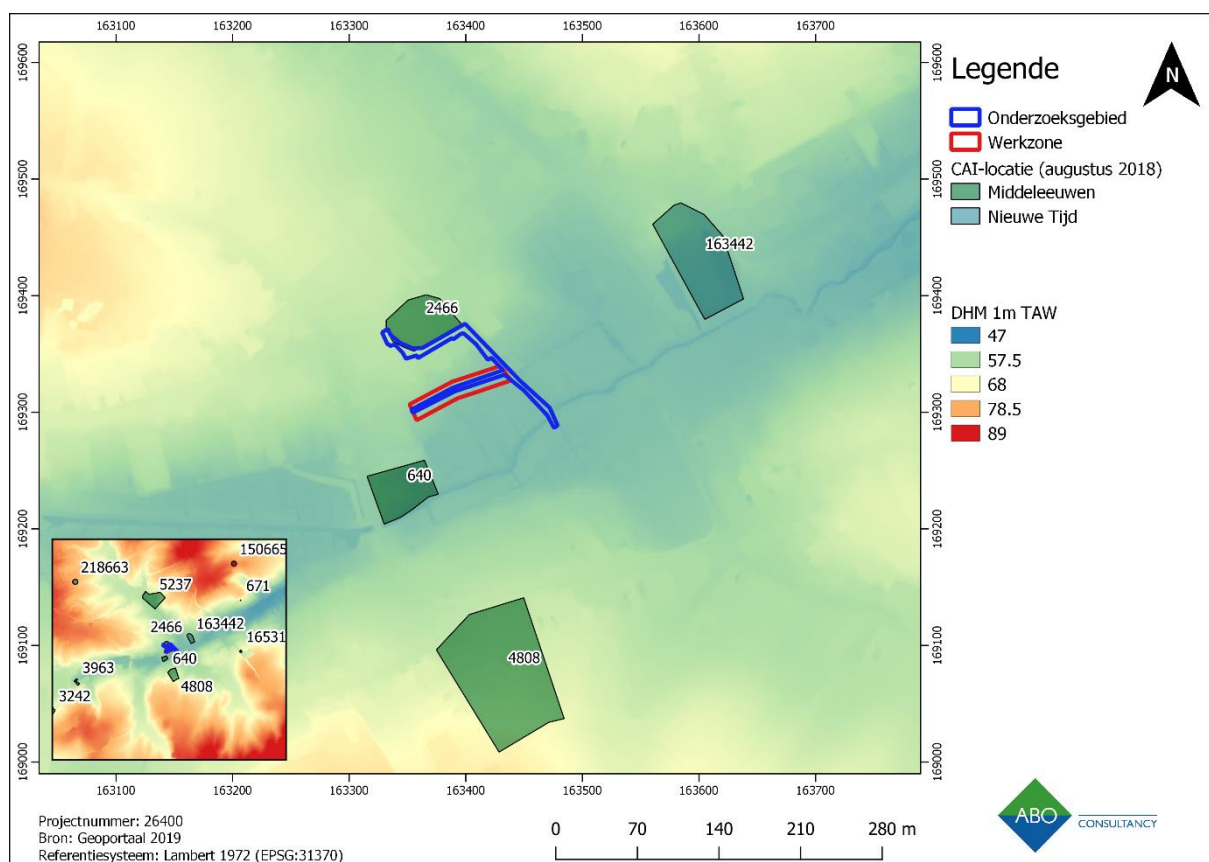
¹³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 2466, Parochiekerk Sint-Paulus (geraadpleegd op 6 augustus 2019)

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 640, Watermolen van het Hof ter Munt (geraadpleegd op 6 augustus 2019)

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 2466, Hof der 12 apostelen (geraadpleegd op 6 augustus 2019)

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 163442, Walgrachtsite (geraadpleegd op 6 augustus 2019)

Op de hogergelegen delen van het landschap, die verder van het onderzoeksgebied gelegen zijn, bevindt zich Hof ter Munck uit de volle middeleeuwen (ID 3242)¹⁷, Hof Oudenvoorde uit de late middeleeuwen (ID 5237),¹⁸ een bunker uit de Wereldoorlogen (ID 165317),¹⁹ een kapel uit de 17de eeuw (ID 671),²⁰ een losse vondst van lithisch materiaal uit de steentijd (ID 150665).²¹

Figuur 51: DHM 1m met aanduiding van de CAI-locaties in de nabije omgeving van het onderzoeksgebied (Bron: Centrale Archeologische Inventaris augustus 2018).

CAI	Locatie	Omschrijving	Datering
2466	Parochiekerk Sint-Paulus, Dorpsplein	Kerk en kerkhof	Volle middeleeuwen
640	Watermolen van het Hof ter Munt, op de kruising van de Kouterstraat en de Voer	Molen	Late middeleeuwen
163442	Walgrachtsite, Dorpsstraat	Site met walgracht	Nieuwe tijd (18 ^{de} eeuw - t.a.q.)

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 3242, Hof ter Munck (geraadpleegd op 4 september 2019)

¹⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 5237, Hof Oudenvoorde (geraadpleegd op 4 september 2019)

¹⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 165317, Bunker C 40 (geraadpleegd op 4 september 2019)

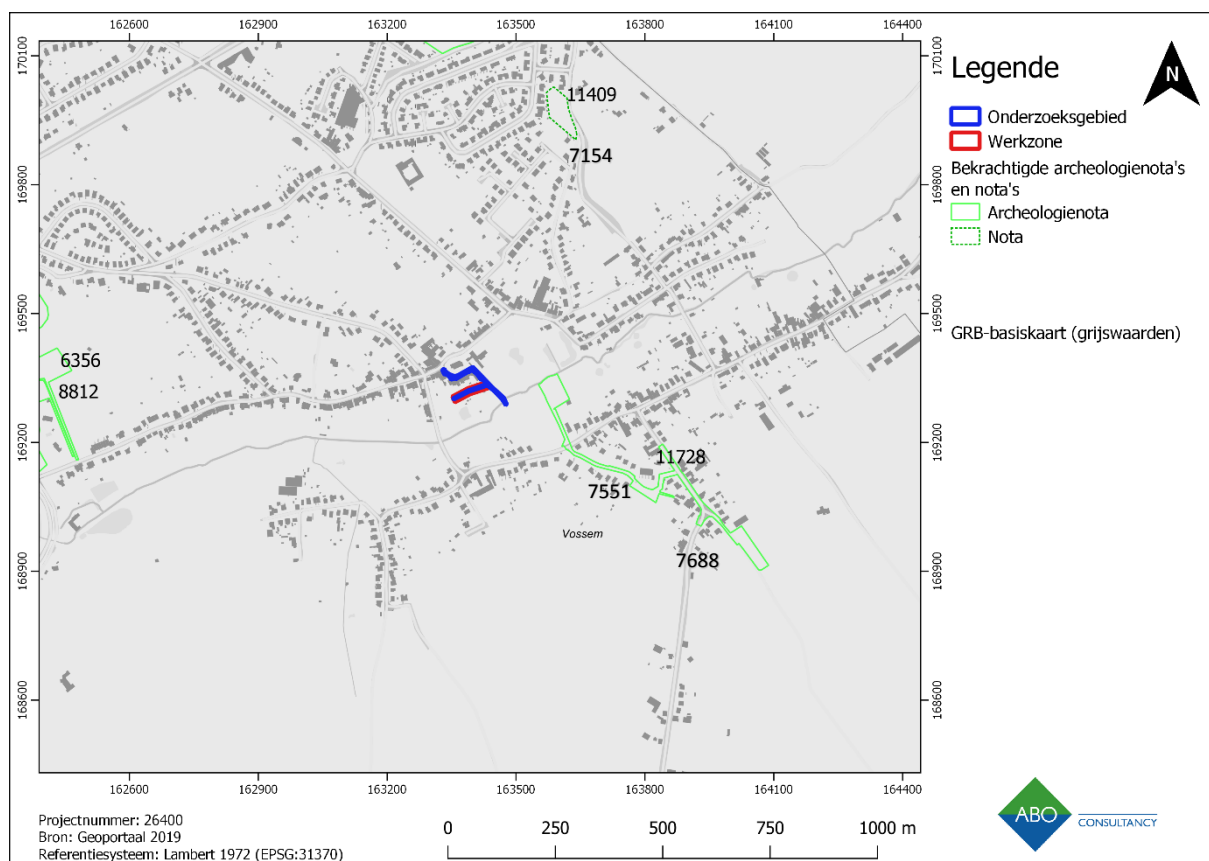
²⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 671, Kapel OLV-van-Goede-Gezondheid (geraadpleegd op 4 september 2019)

²¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150665, Puttebos (geraadpleegd op 4 september 2019)

CAI	Locatie	Omschrijving	Datering
4808	Hof der 12 apostelen, Hof te Vossem, Kerkhofstraat	Hoeve	Volle middeleeuwen

Tabel 4: Alle CAI-meldingen binnen een straal van ca. 500 m (Bron: Centrale Archeologische Inventaris augustus 2018).

4.2.3 ANDERE ARCHEOLOGISCHE BRONNEN

Figuur 52: GRB met bekrachtigde archeologienota's en nota's in de nabije omgeving van het onderzoeksgebied (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2019).

OE code	Locatie	Onderzoek	Bron
7154	Tervuren Plintveld	Bureauonderzoek	ABO nv
11409	Tervuren Plintveld	Bureauonderzoek + landschappelijk bodemonderzoek	VLAAMS ERFGOED CENTRUM bvba
7551	Tervuren Maagdekensdelle te Vossem	Bureauonderzoek	ABO nv
11728	Tervuren Beulbosweg	Bureauonderzoek	GHENT ARCHAEOLOGICAL TEAM bvba
7688	Tervuren Vossem-Maagdekensdelle	Bureauonderzoek	Studiebureau Archeologie
8812	Tervuren Smisstraat - Waalse Baan	Bureauonderzoek	Acke & Bracke

OE code	Locatie	Onderzoek	Bron
6356	Tervuren Smisstraat Vossem	Bureauonderzoek	VLAAMS ERFGOED CENTRUM bvba

Tabel 5: Andere archeologische bronnen in de buurt van het onderzoeksgebied (Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed 2019).

Een aantal gebieden in de omgeving van het onderzoeksgebied werden reeds onderzocht in het kader van recent geschreven archeologienota's (Figuur 52, Tabel 5).

- Tervuren-Plintveld (zo'n 300 m ten noordoosten van het onderzoeksgebied) (ID 7154): Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek bleek dat geen verder onderzoek noodzakelijk was ter hoogte van het tracé, maar wel ter hoogte van het terrein voor grondverbetering in uitgesteld traject. Er werd gesteld dat voor het onderzoeksgebied een matig potentieel gold voor het aantreffen van resten uit de steentijd tot en met de nieuwe tijd. Uit eerder onderzoek was ook gebleken dat Vossem een potentieel heeft voor archeologische resten van militaire kampementen uit de 17de en 18de eeuw, waardoor het aangewezen was om hier aandacht aan te besteden tijdens het vooronderzoek (Pelsmaekers 2018).
- Tervuren-Plintveld (zo'n 500 m ten noordoosten van het projectgebied) (ID 11409): Op basis van het bureauonderzoek en landschappelijk booronderzoek werd de mogelijkheid op waardevolle archeologisch resten binnen het plangebied reëel geacht. Daarom werd er een verkennend archeologisch booronderzoek en een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Geen van deze onderzoeken kon aanwezigheid van archeologische waarden aantonen. Het Vlaams Erfgoed Centrum adviseerde derhalve het plangebied vrij te geven (Van den Notelaer 2019).
- Vossem-Maagdekensdelle (zo'n 100 m ten zuidoosten van het onderzoeksgebied) (ID 7551): Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek bleek dat geen verder onderzoek noodzakelijk was ter hoogte van het tracé, maar wel ter hoogte van werkzone 1 (het bufferbekken, het terrein voor grondverbetering) en een onverhard deel van werkzone 2 in uitgesteld traject. De verwachting naar periode toe richtte zich voornamelijk op bewoningssporen uit de middeleeuwen en sub-recente tijden, en in de tweede plaats op prehistorische en Romeinse sites. De voorgestelde methodes waren achtereenvolgens een landschappelijk bodemonderzoek, eventueel gevolgd door een verkennend booronderzoek, en een proefsleuvenonderzoek (Lamberts/Pelsmaekers 2018).
- Tervuren-Beulbosweg (zo'n 100 m ten zuidoosten van het onderzoeksgebied) (ID 11728): Voor dit project werd al eerder een archeologienota ingediend (ID 7551). Wegens enkele aanpassingen aan de uit te voeren werkzaamheden, werd een nieuwe archeologienota aangeleverd. Het bureauonderzoek stelt dat er in de omgeving van het onderzoeksgebied tot op heden zeer weinig meldingen gekend zijn van archeologische resten of sporen uit de pre- of protohistorie. Het gaat dan enkel om een zeer klein aantal losse vondsten van lithisch materiaal. De oudste resten in Vossem gaan terug tot de 16de eeuw en kunnen in verband gebracht worden met een hoeve. Ook uit de 17de en 18de eeuw zijn er verschillende hoven gekend in de nabije omgeving van het onderzoeksgebied en werden meermaals tijdelijke militaire kampen opgericht. Op basis van het bureauonderzoek werd vrijgave geadviseerd voor de rioleringswerken, maar werd verder vooronderzoek, waaronder metaaldetectie, geadviseerd voor het terrein voor grondverbetering en het terrein met het bufferbekken (Aluwé/Laloo 2019).

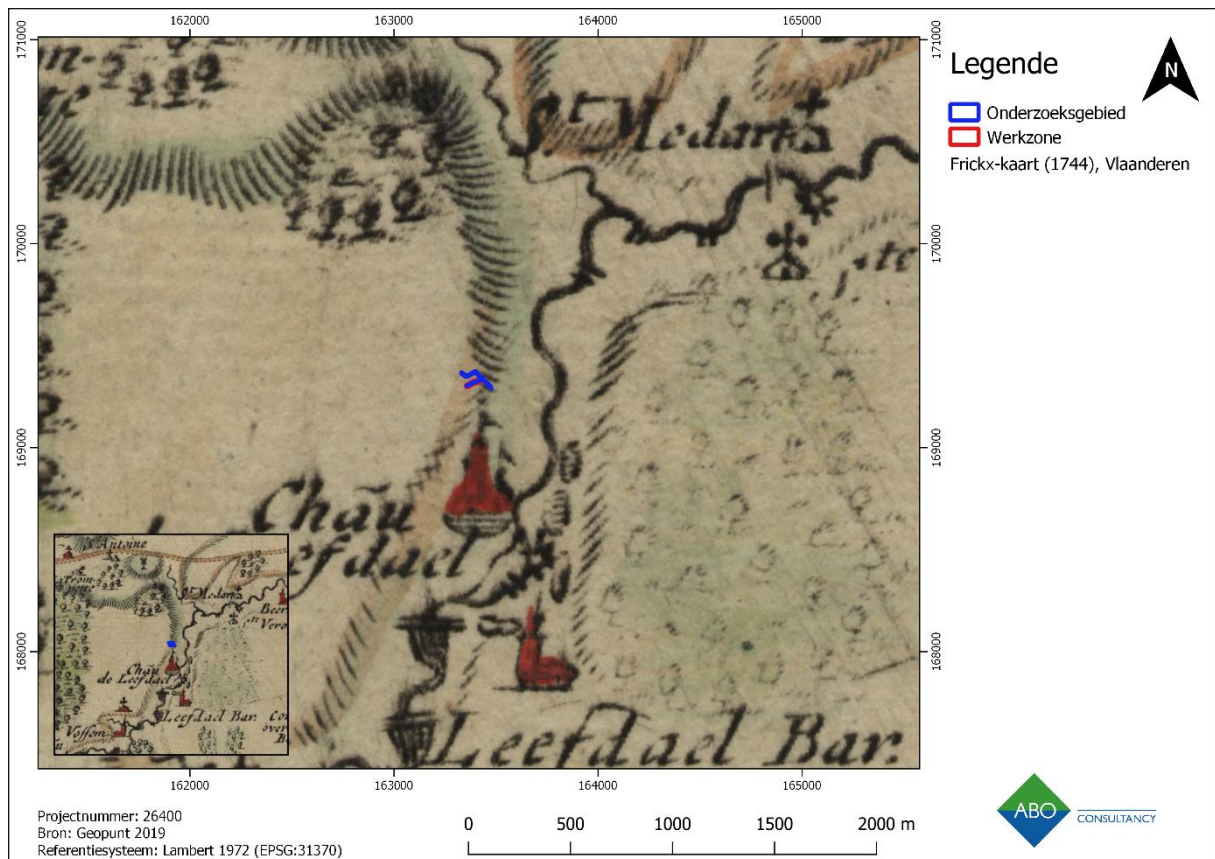
- Vossem-Maagdekensdelle (zo'n 400 m ten zuidoosten van het projectgebied) (ID 7688): Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek bleek verder archeologisch vooronderzoek in de bodem nodig in uitgesteld traject omdat er een hoge verwachting gold voor vindplaatsen vanaf de steentijd tot en met WOII (Van Liefvering 2018).
- Tervuren Smisstraat - Waalse Baan (zo'n 1000 m ten westen van het projectgebied) (ID 8812): Het Verslag van Resultaten kon niet met zekerheid aantonen of zich al dan niet effectief een archeologische site op het terrein bevond en in welke mate de geplande werken bijgevolg het bodemarchief zouden verstoren. Hiervoor werd het nodig geacht verder vooronderzoek uit te voeren. Een afweging naar kosten-baten en potentieel op kennisvermeerdering gaf aan dat een landschappelijk booronderzoek, eventueel gevolgd door een archeologisch boor-, proefputten- en proefsleuvenonderzoek, hier het meest opportuun was om archeologische informatie te verzamelen. Deze onderzoeksmethode werd geadviseerd ter hoogte van de geplande werken. Andere vooronderzoeken (geofysisch onderzoek, veldkartering en metaaldetectie) waren niet zinvol en dienden bijgevolg niet uitgevoerd te worden (Acke 2018).
- Tervuren - Smisstraat (zo'n 1000 m ten westen van het onderzoeksgebied) (ID 6356): Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek kon de verwachting aan eventuele resten van het neolithicum tot en met de middeleeuwen middelhoog tot hoog ingeschat kon worden binnen het plangebied. Hierdoor adviseerde het Vlaams Erfgoed Centrum vervolgonderzoek voor het noordelijk deel van het plangebied in de vorm van een landschappelijk bodemonderzoek, eventueel gevolgd door een verkennend en een waarderend booronderzoek, en een proefsleuvenonderzoek (Schoups 2018).

4.2.4 CONCLUSIE

Volgens de archeologische bronnen zijn er in de nabije omgeving van het onderzoeksgebied vindplaatsen aangetroffen uit de volle en late middeleeuwen en de nieuwe tijd. Het gaat voornamelijk om plaatsgebonden erfgoed, zoals hoeves en een molen. De Parochiekerk Sint-Paulus met kerkhof aan het Dorpsplein uit de volle middeleeuwen is voornamelijk van belang omdat de kerk en het kerkhof aan het onderzoeksgebied grenzen. Begravingssporen en eventueel andere sporen en/of vondsten uit de volle en late middeleeuwen zouden in het onderzoeksgebied ter hoogte van het Dorpsplein kunnen voorkomen. Gezien er geen CAI-locaties in de nabije omgeving voorkomen waar lithisch materiaal werd aangetroffen, is de steentijdverwachting in het onderzoeksgebied eerder klein, maar niet onbestaande. De archeologienota's geven aan dat er archeologisch potentieel is in de nabije omgeving van het onderzoeksgebied met betrekking tot vindplaatsen vanaf de steentijd tot en met WOII.

4.3 CARTOGRAFISCHE BRONNEN

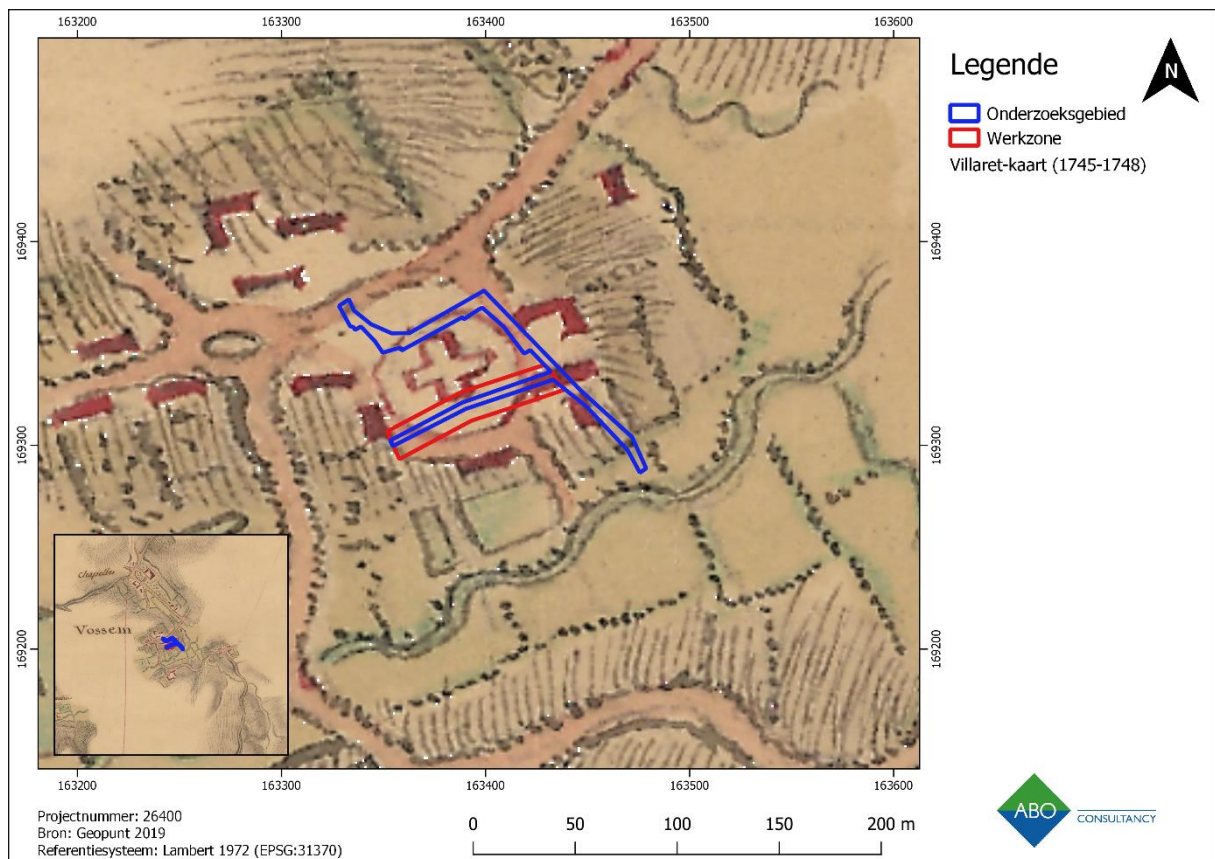
4.3.1 FRICXKAART (1712)

Figuur 53: Fricxkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.

De Fricxkaart uit 1712, is een te algemene kaart om een nauwkeurige analyse te maken over het vroegere landschap rondom Vossem (Figuur 53). Bovendien is de kaart niet gedetailleerd genoeg om eventueel historisch bouwkundig erfgoed te analyseren. Mogelijke oorzaken hiervoor zijn de incorrecte schaal van de kaart met als gevolg de onnauwkeurige georeferentie door het huidige systeem. Door de onnauwkeurige georeferentie is de situering van het onderzoeksgebied ten noorden van het historische centrum van Vossem niet correct. Normaal gezien zou het onderzoeksgebied niet ten noordoosten, maar net ten zuiden van het historische centrum van Vossem gelegen moeten zijn.

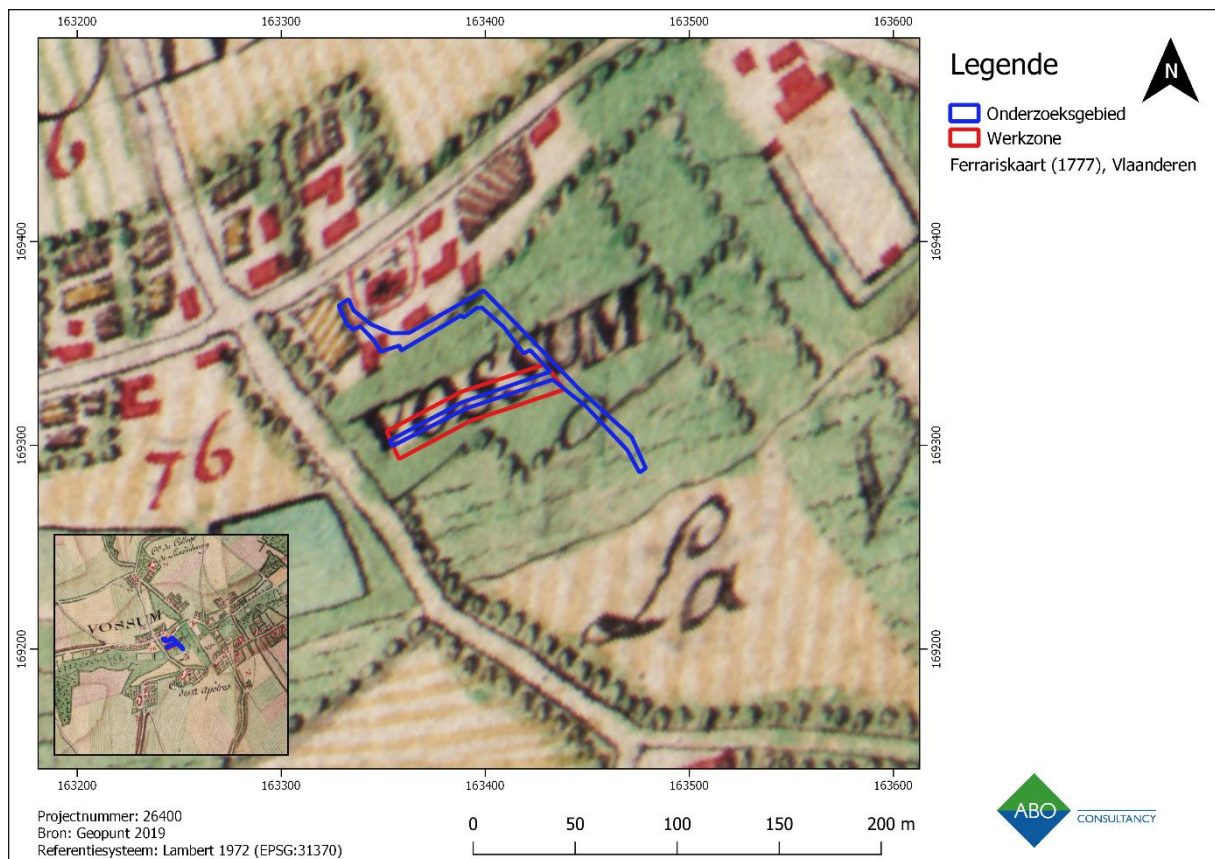
4.3.2 VILLARETKAART (1745-1748)

Figuur 54: Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.

De Villaretkaart uit 1748 is reeds vrij gedetailleerd. Het onderzoeksgebied is vrij nauwkeurig weergegeven net ten zuiden van het historische centrum van Vossem (Figuur 54).

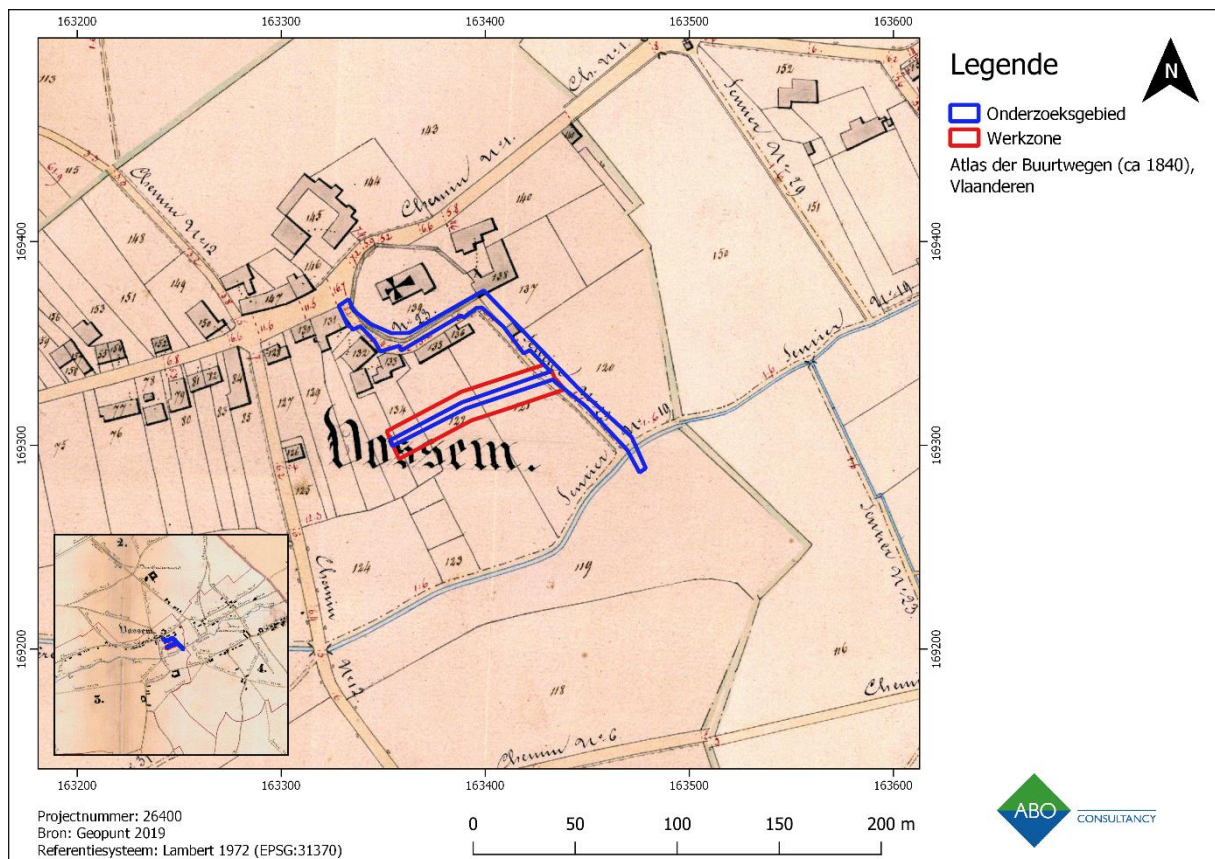
4.3.3 FERRARISKAART (CA. 1771- 1778)

Figuur 55: Ferrariskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.

In de tweede helft van de 18de eeuw bevond het onderzoeksgebied zich in een landelijke omgeving met landbouwgrond, akkers, velden, heide en bos met her en der een aantal hoeves. De omgeving is reeds vrij bebouwd. Op de kaart is het onderzoeksgebied net ten zuiden van het historische centrum van Vossem en van de Sint-Pauluskerk en kerkhof weergegeven (Figuur 55). Hierdoor bestaat de kans op het aantreffen van resten hiervan in het plangebied ter hoogte van het Dorpsplein. In het onderzoeksgebied is een gebouw weergegeven langs wat heden een vertakking van het Dorpsplein is. Een groot deel van het onderzoeksgebied wordt gekenmerkt door weiland. Dorpsplein en de Kouterstraat bestaan reeds volgens hun huidige verloop als ongeasfalteerde wegen. De bebouwing situeert zich vooral langs Dorpsplein. De kleine vertakking van Dorpsplein die binnen het onderzoeksgebied loopt is nog niet aangelegd. Gezien historische kaarten niet altijd correct zijn, kan het aan de kaart te wijten zijn dat het door huidige systeem niet helemaal juist georefereneerd werd. Zo zou het onderzoeksgebied iets meer zuidwaarts moeten gelegen zijn waarbij de Voer het onderzoeksgebied zou moeten doorsnijden.

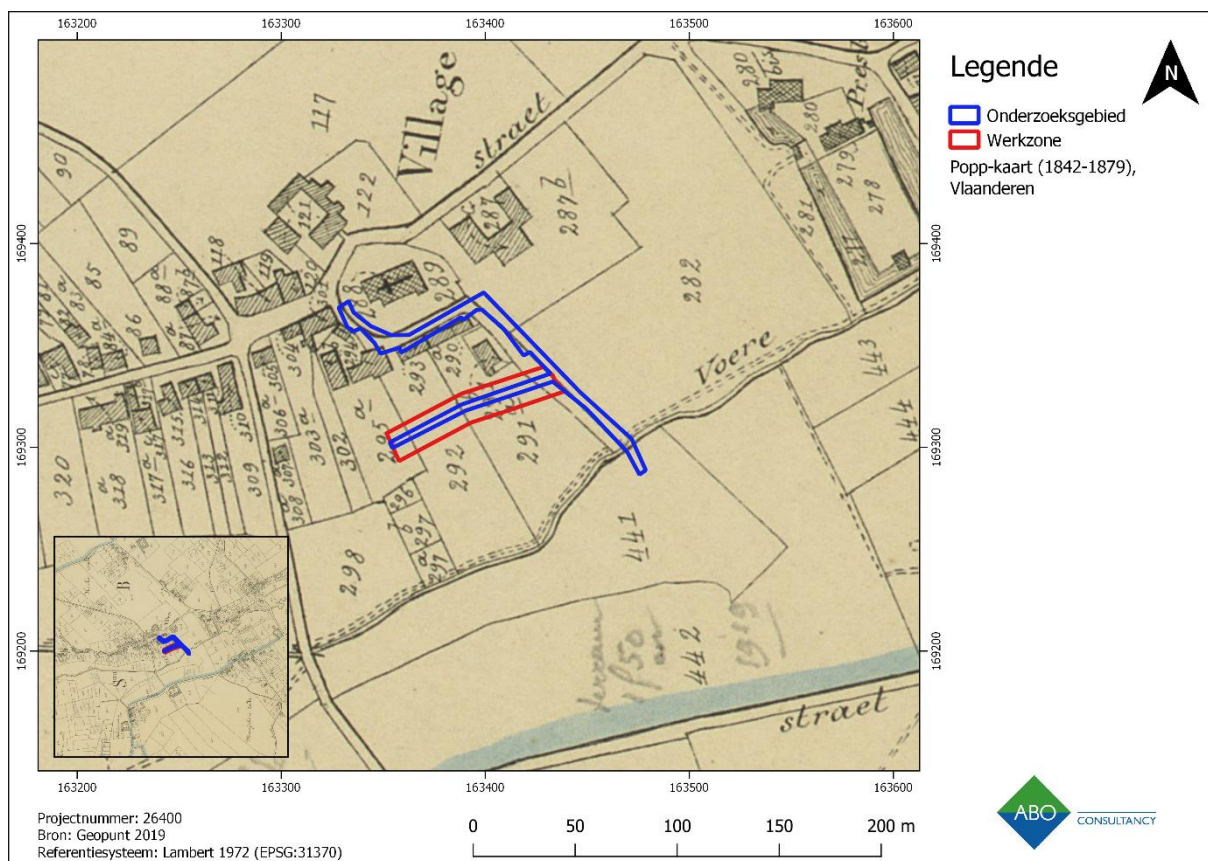
4.3.4 ATLAS DER BUURTWEGENKAART (CA. 1841)

Figuur 56: Atlas der Buurtwegenkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.

Ten opzichte van de Ferrariskaart is de perceelsindeling op de Atlas der Buurtwegenkaart sterk veranderd (Figuur 56). Er zijn veel kleinere percelen waar te nemen. De vertakking van Dorpsplein en voetweg nr. 23 zijn nu aangelegd. De tuinmuur van de kerk is volgens de Atlas der Buurtwegen in het onderzoeksgebied gelegen. Mogelijk is de kaart echter nog niet volledig nauwkeurig gegeorefeerd, waardoor de tuinmuur in werkelijkheid aan het onderzoeksgebied grenst. Het onderzoeksgebied is onbebouwd.

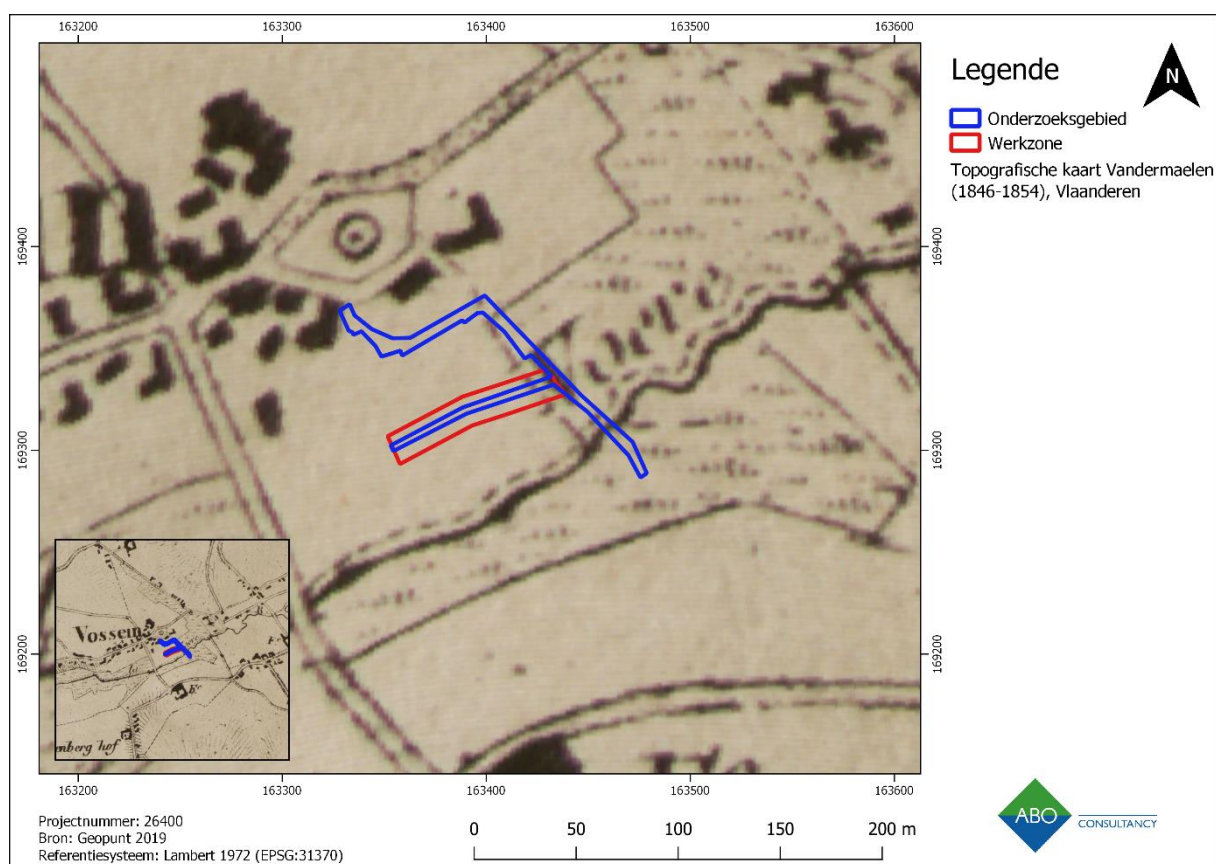
4.3.5 POPPKAART (CA. 1842-1879)

Figuur 57: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied.

Ten opzichte van de Atlas der Buurtwegen zijn op de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp geen noemenswaardige verschillen zichtbaar. Het onderzoeksgebied zelf is nog steeds onbebouwd (Figuur 57).

4.3.6 VANDERMAELENKAART (CA. 1846-1854)

Figuur 58: Vandermaelenkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied.

Ten opzichte van de Poppkaart is er niet veel bebouwing bijgekomen. Het omliggende gebied wordt nog steeds gekenmerkt door weiland en velden. De kaart is niet correct gegeoreferencieerd. Het onderzoeksgebied zou meer noordwaarts tegen de vertakking van Dorpsplein moeten gelegen zijn (Figuur 58).

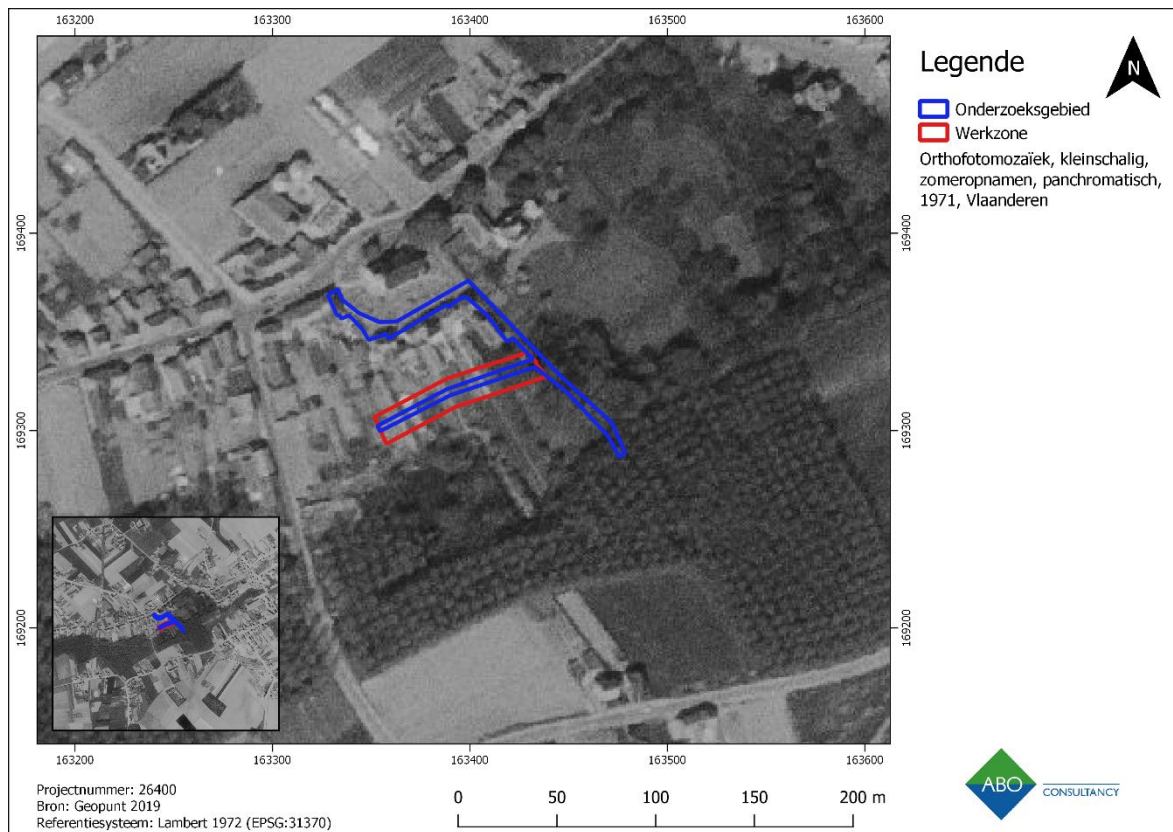
4.4 RECENTE LANDSCHAPSVERANDERINGEN

Hoewel het stratenpatroon deels het 18de- eeuwse karakter heeft bewaard, is het omringende gebied wel gemoderniseerd. De lichte uitbreiding van bebouwing en de aanleg van wegverhardingen heeft voor bodemverstoringen gezorgd. Dit is ook het geval met Dorpsplein en voetweg nr. 23 in het onderzoeksgebied. Gezien er nog geen riolering is ter hoogte van deze straat en weg is echter geen sprake van diepgaande verstoringen.

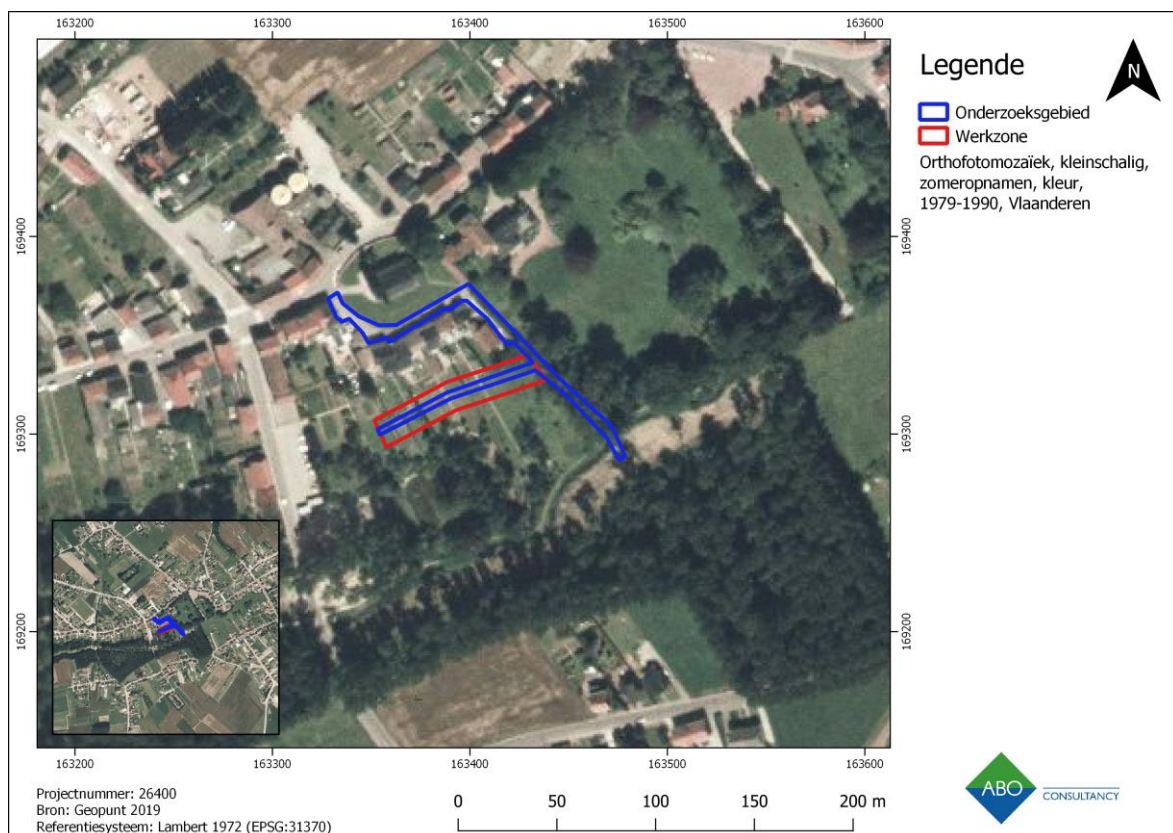
Op de luchtfoto uit 1971 valt op dat het onderzoeksgebied onbebouwd is en dat het deels op een straat, in weiland, bosgebied en achtertuinen valt. Het kerkhof is geruimd geweest, want het is niet meer te zien op deze en latere luchtfoto's (Figuur 59).

Een luchtfoto die genomen is in juli 1990 geeft buiten kleinschalige ontbossing net ten zuiden van de Voer, niet veel veranderingen weer ten opzichte van de vorige luchtfoto (Figuur 60). Het onderzoeksterrein is onbebouwd gebleven.

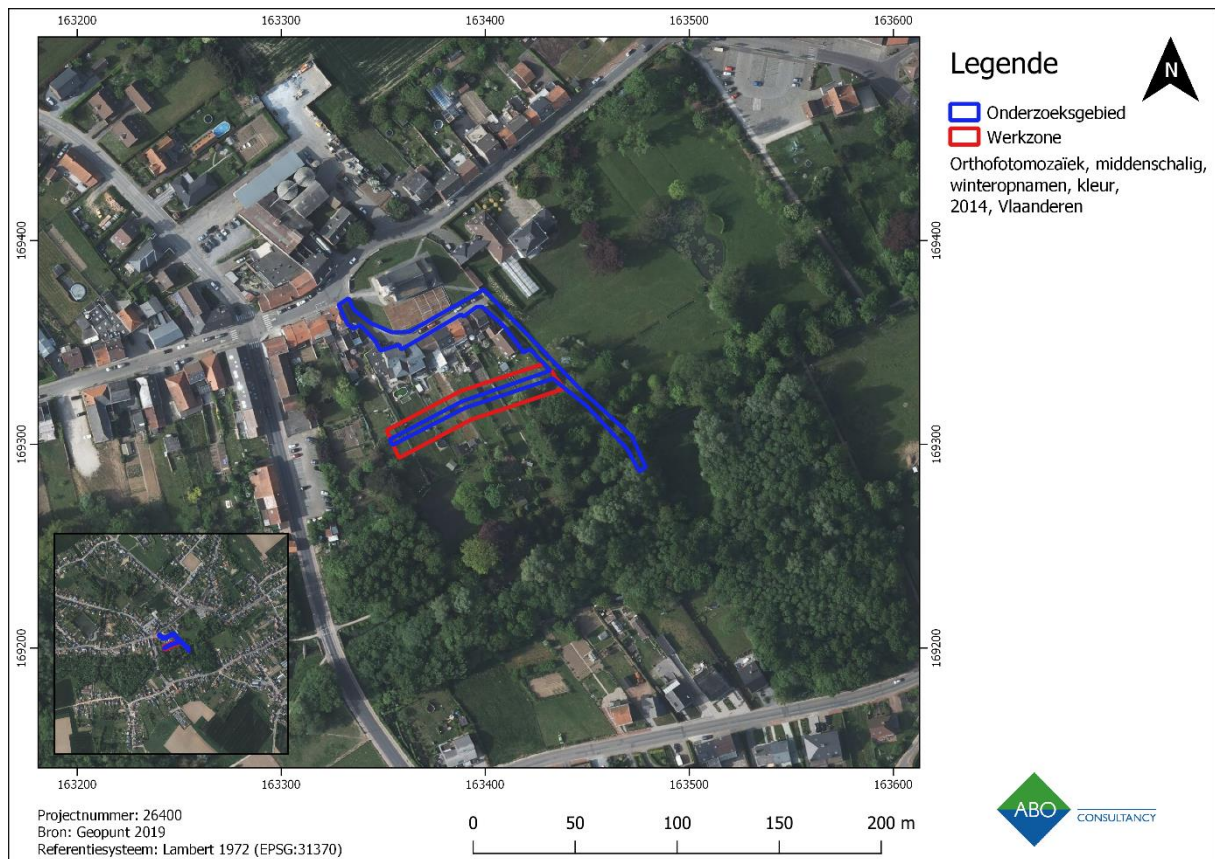
Op de luchtfoto die genomen is in april 2014 is evenmin enige verandering te bemerken (Figuur 61). Op de meest recente luchtfoto is deze situatie onveranderd gebleven (Figuur 2).

Figuur 59: Orthofotomozaïek (kleinschalige zomeropname uit 1971) met weergave van het onderzoeksgebied.

Figuur 60: Orthofotomozaïek (kleinschalige zomeropnamen genomen 12-07-1990) met weergave van het onderzoeksgebied.

Figuur 61: Orthofotomosaïek (grootschalige winteropname genomen 3-04-2014) met weergave van het onderzoeksgebied.

5 BESLUIT

5.1 INTERPRETATIE EN DATERING

Op basis van landschappelijke, archeologische, historische en cartografische gegevens kan een inschatting gemaakt worden van de aard en ouderdom van eventuele archeologische vindplaatsen ter hoogte van het studiegebied.

5.1.1 LANDSCHAPPELIJKE GEGEVENS

Het onderzoeksgebied is gelegen aan Dorpsplein en voetweg nr. 23 in Vossem, deelgemeente van Tervuren, in de provincie Vlaams-Brabant.

Op basis van de bodemkaart kan afgeleid worden dat het Dorpsplein zich op een OB-bodem bevindt. Voetweg nr. 23 bevindt zich grotendeels op een OB-bodem en voor een klein deel op een Aep-bodem. Het is mogelijk dat het gedeelte 'OB' niet gekarteerd kon worden door de huidige bebouwing en dat de oorspronkelijke bodemopbouw aansluit bij de omringende gekarteerde bodems. Dit zijn droge tot natte (colluviale) leembodems (Abp, Adp, Aep) zonder profiel die vaak slecht gedraineerd zijn of met textuur B-horizont (Aba1) die wel een gunstige drainage kennen. Indien het onderzoeksgebied zich op deze bodems bevindt, zullen de gronden in het noordelijk deel van het lijntracé gunstig geweest zijn voor veeleisende teelten, maar de gronden in het zuiden van het lijntracé waren daarentegen te nat om als akkerland gebruikt te worden. Het is evenwel niet uitgesloten dat aan natte contexten gerelateerde archeologische sporen, kunnen voorkomen. Op basis van de omringende gekarteerde bodems, kan er ook sprake zijn van accumulatie van geërodeerd materiaal van de hogerliggende plateaugronden (colluvium) (Abp) ter hoogte van het tracé, wat de bewaring van eventueel archeologische lagen in de bodem ten goede kan komen. Bovendien kan dit colluvium archeologisch materiaal bevatten dat afkomstig is van de hogergelegen gronden (secundaire context). Gezien de ligging van het onderzoeksgebied in een OB-zone is de aanwezigheid van colluvium echter niet zeker.

5.1.2 ARCHEOLOGISCHE EN HISTORISCHE GEGEVENS

- Steentijd

Lithische artefacten werden in de nabije omgeving van het onderzoeksgebied niet aangetroffen, maar het is daarom niet uitgesloten dat lithische artefacten in het plangebied worden aangetroffen. Het onderzoeksgebied situeert zich op een gunstige locatie, namelijk nabij de waterloop de Voer, die van oudsher mogelijk interessant was voor menselijke occupatie. Menselijke aanwezigheid in de steentijd, meer bepaald in de vorm van steentijdartefactensites uit het paleo-/mesolithicum, is dus vooralsnog mogelijk. Ook sporen uit het neolithicum kunnen misschien voorkomen.

- Metaaltijden en Romeinse tijd

Tot nu toe zijn geen vindplaatsen uit de metaaltijden of de Romeinse tijd gekend in de regio, maar zulke sites kunnen vooralsnog aanwezig zijn in de omgeving.

- Middeleeuwen en post-middeleeuwen

Volgens de archeologische bronnen zijn er in de nabije omgeving van het onderzoeksgebied vindplaatsen aangetroffen uit de volle en late middeleeuwen en de nieuwe tijd. Het gaat voornamelijk om plaatsgebonden erfgoed, zoals hoeves en een molen. De Parochiekerk Sint-Paulus met kerkhof aan

het Dorpsplein uit de volle middeleeuwen is voornamelijk van belang omdat de kerk, het kerkhof en de kerkhofmuur aan het onderzoeksgebied grenzen. Begravingssporen uit de volle en late middeleeuwen zouden in het onderzoeksgebied ter hoogte van het Dorpsplein kunnen voorkomen. Andere sporen uit de middeleeuwen of uit de nieuwe tijd zouden, ondanks de vermoedelijke aanwezigheid van natte gronden, ook nog kunnen voorkomen in het onderzoeksgebied.

5.1.3 CARTOGRAFISCHE GEGEVENS

Op basis van historische kaarten werden het Dorpsplein en voetweg nr. 23 in het onderzoeksgebied ten minste vanaf de 19de eeuw ingenomen door verharde wegen (cfr. Atlas de Buurtwegen). De achtertuinen van de huizen langsheen het Dorpsplein zijn op enkele kleine bijgebouwen na, steeds onbebouwd gebleven, wat erop wijst dat het eventueel archeologisch erfgoed gedeeltelijk nog aanwezig kan zijn ter hoogte van deze percelen. Afgaande op beschikbare archeologische en historische gegevens zijn in de omgeving van het onderzoeksgebied een aantal archeologische sites aangetroffen. Het gaat in de eerste plaats om de parochiekerk Sint-Paulus, aan de kerk gerelateerde begravingssporen en om lokaal gebonden erfgoed. Op basis van het gebrek aan sporen of vondsten uit de steentijd, metaaltijden of Romeinse tijd in de nabije omgeving, is de kans op het aantreffen van sporen of vondsten uit die periodes klein, maar niet onbestaande.

5.2 INSCHATTING POTENTIEEL TOT KENNISVERMEERDERING

Uit cartografische bronnen blijkt dat het onderzoeksgebied gedurende de laatste eeuwen verstoord is geweest door bebouwing of riolerings- en wegeniswerken. Er is namelijk bijna overal verharding en langs voetweg nr. 23 zijn grachten aanwezig. Dit komt de bewaring van eventuele grondsporen niet echt ten goede.

De inschatting van het potentieel tot kennisvermeerdering is gericht op het aantreffen van archeologische sequenties gaande van de volle middeleeuwen tot de nieuwe tijd, op de locatie van de geplande werken aan Dorpsplein en voetweg nr. 23 te Vossem (provincie Vlaams-Brabant). De verwachting gaat vooral uit naar sporen en vondsten uit de volle en de late middeleeuwen. Gezien de nabijheid van de Sint-Pauluskerk en het kerkhof worden vooral begravingssporen aan een dorpskern gerelateerde sporen verwacht, maar ook andere aan natte contexten gebonden sporen, zoals onder andere (water)kuilen, zouden kunnen aangetroffen worden. In verband met het archeologisch potentieel is het van belang de conservatiegraad van de mogelijke archeologische sporen nader te bekijken en te onderzoeken.

Voor de geplande aanleg van riolerings- en wegeniswerken ter hoogte van het Dorpsplein, is er nog potentieel voor het aantreffen van archeologisch erfgoed omdat er geen bestaande riolering aanwezig is onder het Dorpsplein en hier dus nog geen diepgaande bodemverstoring ingrepen hebben plaatsgevonden. De geplande rioleringswerken zullen het archeologisch archief, indien aanwezig, verstoren. De aanleg van de bestaande verharding heeft wel reeds een bodemverstoring tot ca. 70 cm-MV veroorzaakt. Hierbij heeft ook compactie van de ondergrond door werfverkeer plaatsgevonden. De nieuwe verharding zal nauwelijks dieper reiken dan de bestaande, waardoor de geplande wegeniswerken voornamelijk in reeds geroerde grond zullen plaatsvinden en een minimale bijkomende bodemverstoring met zich mee zullen brengen. De breedte van het Dorpsplein (ca. 3,5 à 4 m) laat bij een eventueel vervolgonderzoek nog voldoende ruimtelijk inzicht in mogelijk aanwezige archeologische sporen toe.

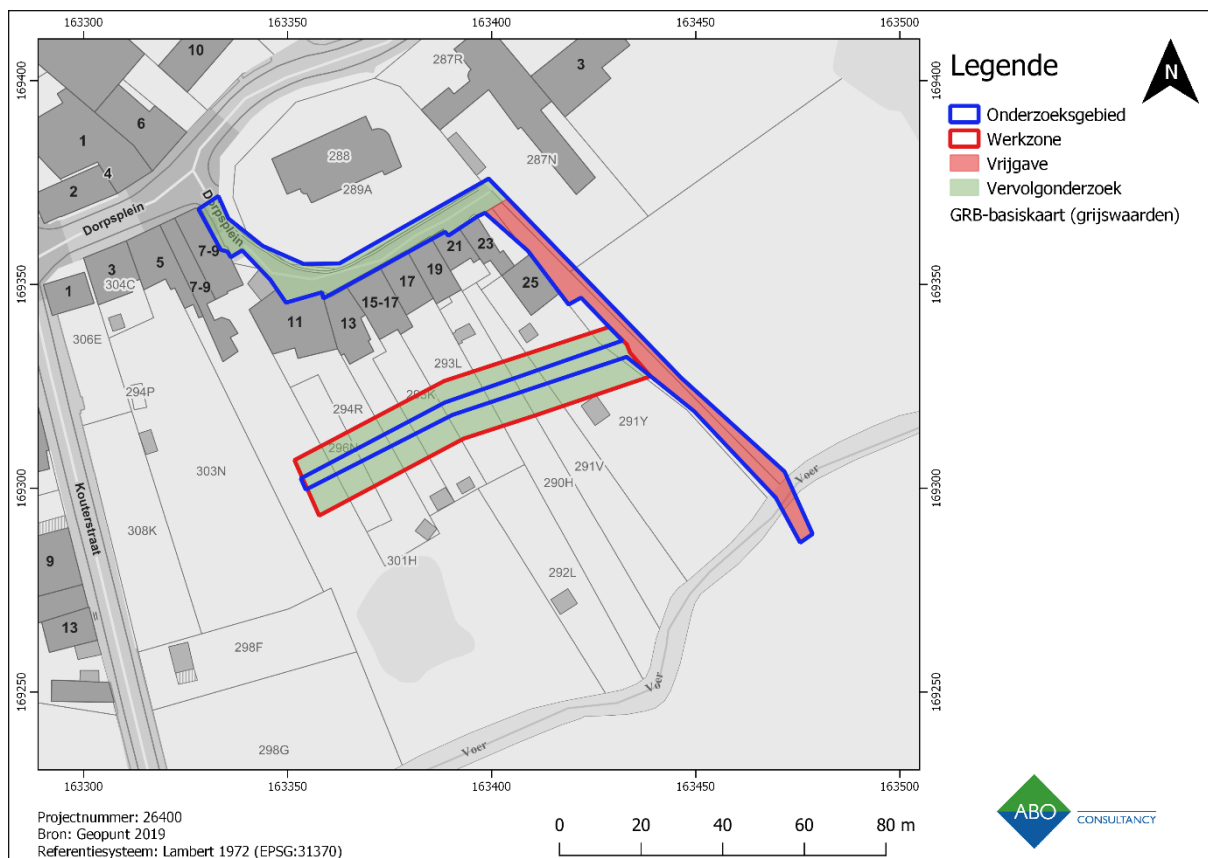
Ter hoogte van de grachten langs voetweg nr. 23 is de verwachting naar archeologie toe kleiner omdat het bodemarchief er reeds diepgaand verstoord werd. Ter hoogte van de verharding van voetweg nr. 23 is de kans op het aantreffen van archeologische sporen wel nog bestaande, maar zullen de ingrepen grotendeels in reeds geroerde grond gebeuren. Het is echter de vraag of de breedte van de weg (ca. 1,20 à 2,30 m) bij een eventueel vervolgonderzoek niet te smal is om een degelijk overzicht te verkrijgen van mogelijk aanwezige archeologische sporen. De werkzone wordt aan weersijden van de nieuwe riolering in de achtertuinen van de huizen langsheen het Dorpsplein voorzien. Hoewel slechts de teelaarde wordt afgegraven in deze zone, zal compactie plaatsvinden van de ondergrond door werfverkeer, waardoor de bodem tot op een diepte van ca. 70 cm verstoord zal worden. Hier vonden evenmin bodemingrepen plaats, waardoor de kans op het aantreffen van archeologische sporen of vondsten nog bestaande is. Zowel in breedte (ca. 15 m) als in lengte (ca. 85 m) is dit terrein voldoende groot om bij een eventueel vervolgonderzoek een gedegen resultaat te bekomen. Gezien het niet zeker is welk bodemtype ter hoogte van dit terrein voorkomt, blijft de archeologische verwachting groot.

Rekening houdend met deze voorgaande argumenten is het potentieel tot kennisvermeerdering voor het onderzoeksgebied voornamelijk inzake begraving en dorpskernactiviteiten in de volle en late middeleeuwen in de regio, sterk aanwezig.

6 SAMENVATTING

In opdracht van de initiatiefnemer van de geplande riolerings- en wegeniswerken te Tervuren, werd door ABO nv een bureaustudie uitgevoerd.

Op basis van deze studie kan besloten worden dat het potentieel tot kennisvermeerdering van archeologisch onderzoek bij de geplande werken in het onderzoeksgebied ter hoogte van het Dorpsplein en de achtertuinen van de huizen langsheen het Dorpsplein aanwezig is. Gezien de ligging van het onderzoeksgebied net ten zuiden van de Sint-Pauluskerk en kerkhof, kunnen eventuele archeologische sporen en vondsten een belangrijke bijdrage leveren aan de archeologische kennisvermeerdering op regionaal vlak, en dit in de eerste plaats voor de periode van de volle en late middeleeuwen. Ook de aanwezigheid van aan nattere gronden gerelateerde archeologische sporen of vondsten kan niet worden uitgesloten. Bijgevolg wordt voor de geplande werken ter hoogte van het Dorpsplein en voor het terrein op de private percelen waar de werkzone voorzien is, vervolgonderzoek geadviseerd. Gezien ter hoogte van voetweg nr. 23 vervolgonderzoek ruimtelijk overzicht zou missen omwille van een te smalle werksleuf, wordt voor voetweg nr. 23 vrijgave geadviseerd (Figuur 62). De opeenvolgende methodes voor het archeologisch vervolgonderzoek en de bijbehorende argumentatie worden verder toegelicht in het bijbehorende programma van maatregelen.

Figuur 62: GRB met weergave van de zone die wordt vrijgegeven (voetweg nr. 23) en van de zones die geadviseerd wordt voor vervolgonderzoek (Dorpsplein en terrein werkzone).

7 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Patrick Hambach	General Director		5 september 2019
Toon Moeskops	Business Unit Manager		5 september 2019
Anouk Van der Kelen	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke		5 september 2019

8 BIBLIOGRAFIE

8.1 LITERAIRE BRONNEN

Acke, B., Bracke, M., Vromans, A. & Blomme, A., 2018. Archeologienota Tervuren Smisstraat - Waalse Baan. Moerbeke-Waas.

Aluwé, K. & Laloo, P., 2019. Archeologienota Tervuren RIO1 22535. Ghent Archaeological Team bvba.

De Moor, G. & Pissart, A., 1992. Het reliëf. In: Denis, J. (ed.). Geografie van België, Gemeentekrediet, Brussel, 129-215.

De Roeck, W., Van den Notelaer, W. & F. Stevens, 2019. Tervuren. VEC Nota 596.

Lamberts, M. & Pelsmaekers, S., 2018. Archeologische evaluatie van het bodemarchief aan Beulbosweg en Maagdekensdelle te Vossem (Tervuren) 22.535. ABO Archeologische Rapporten 607.

Pelsmaekers, S., 2018. Archeologische evaluatie van het bodemarchief aan Plintveld te Vossem, Tervuren (Vlaams-Brabant) TRV3008. ABO Archeologische Rapporten 656.

Schoups, A., 2018. Smisstraat, Vossem, gemeente Tervuren. VEC Nota 337.

Schroyen, K., 2003. Toelichting bij de Quartairgeologische kaart, Kaartblad 31-39 Brussel-Nijvel, Vlaamse overheid Dienst Natuurlijke Rijkdommen, Brussel.

Vandeputte, O., 2010. Vlaams-Brabant. Erfgoedbibliotheek van de Belgische gemeenten. Tielt.

Van Liefveringhe, N., 2018. Archeologienota: een verkaveling aan de Maagdekensdelle in Vossem (gem. Tervuren). Studiebureau Archeologie bvba.

Van Ranst, E. & Sys, C., 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20000). Gent.

8.2 WEBSITES

CadGis 2019: Kadasterkaarten [Online], http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE (geraadpleegd op 1 augustus 2019)

Centrale Archeologische Inventaris 2019: [Online], <https://cai.onroenderfgoed.be> (geraadpleegd op 6 augustus 2019, 4 september 2019).

Databank Ondergrond Vlaanderen 2019: Topografische kaarten [Online]: <http://dov.vlaanderen.be> (geraadpleegd op 6 augustus 2019).

Databank Ondergrond Vlaanderen 2019: Boorrapporten [Online]: <http://dov.vlaanderen.be> (geraadpleegd op 6 augustus 2019).

Geoportaal Onroerend Erfgoed 2019: [Online], <https://geo.onroenderfgoed.be/> (geraadpleegd op 6 augustus 2019).

Geopunt Vlaanderen 2019: Basiskaarten en luchtfoto's (GRB, Orthofoto's) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 6 augustus 2019)

Geopunt Vlaanderen 2019: Historische kaarten (Fricx, Ferraris, Atlas der Buurtwegen, Vandermaelen, Popp) [Online], <http://www.geopunt.be/kaart> (geraadpleegd op 6 augustus 2019).

Geopunt Vlaanderen 2019: Bodemkaarten (Bodemtypes, Bodembedekking, Bodemerosie, WRB Soil Units, Tertiaire formaties, Quartaire formaties) [Online]: <http://www.geopunt.be/> (geraadpleegd op 6 augustus 2019).

Inventaris Onroerend Erfgoed 2019: [Online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be> (geraadpleegd op 6 augustus 2019).

Nationaal Geografisch Instituut (NGI) 2019: Topografische kaarten [Online], <http://www.ngi.be> (geraadpleegd op 6 augustus 2019).